PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Barbara Podlogar

Naslov naloge: Pravice ob rojstvu otroka in vloga socialnih delavk pri njihovem uveljavljanju

Kraj: Ljubljana

Leto: 2008

Št. strani: 81 Št. slik: 0 Št. tabel: 1

Št. bibl. opomb: 0 Št. prilog: 2

Mentorica: doc. dr. Barbara Kresal

Deskriptorji: materinstvo, očetovstvo, starševstvo, rojstvo otroka, zakonodaja, socialno delo, družinski prejemki, center za socialno delo, nosečnost, družina, zaposlovanje žensk, trg dela

Povzetek: Starševstvo je danes precej bolj naporno, kot je bilo včasih. Razloge lahko iščemo v spremembi družinske strukture. Ni več tradicionalnih družin, s tem pa je tudi manjša socialna mreža ljudi, ki bi staršema bila v pomoč. V družbi je materinstvo/starševstvo predstavljeno v precej nerealni luči, kar vsekakor ni v pomoč staršema, ki se morata velikokrat sama soočati s povsem novo situacijo. Država poskuša z zakonodajo varovati starše in jim omogočati usklajevanje družinskih in službenih obveznosti, vendar so starši, predvsem ženske, še vedno »manj vredni« na trgu delovne sile. V času nosečnosti in poroda se materi nudi predvsem zdravstvena oskrba in izobraževanje, ki ji je v pomoč pri negi otroka. Manjka podpora in ozaveščanje o tem, kaj se lahko dogaja z njo. Prav na tem mestu pa je prostor, kjer socialno delo lahko še kaj naredi.

Title: Rights regarding childbirth and a role of social workers in their asserting

Descriptors: maternity, paternity, parenthood, childbirth, legislation, social work, family incomes, social work centre, pregnancy, family, employment of women, labour market

Abstract: Parenthood nowadays takes much more efforts than in the past. Reasons could be found in a change of family structure. Traditional families do not exist any more, what means a smaller social network of people to help parents. In society is maternity/parenthood presented in a very unreal way, what surely does not help parents, who many times have to face a completely new situation alone. State tries to protect parents with legislation and enable them adjustment of family and labour obligations, but parents, especially women, are still treated as »less valuable« on labour market.

During pregnancy and childbirth mother mostly gets medical care and education, which helps her caring for a baby. However, there is lack of support and information about what can happen to her. In this field social work should improve its actions.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

PRAVICE OB ROJSTVU OTROKA IN VLOGA SOCIALNIH DELAVK PRI NJIHOVEM UVELJAVLJANJU

Mentorica: doc. dr. Barbara Kresal

Barbara Podlogar

Ljubljana 2008

ZAHVALA

Zahvaljujem se svoji mentorici doc. dr. Barbari Kresal za strokovno pomoč in koristne nasvete. Hvaležna sem tudi Borutu, ki mi je ves čas stal ob strani in mi pomagal.

PREDGOVOR

Pred kratkim sem postala mati in takrat sem se prvič v praksi srečala s pravicami, ki mi pripadajo ob rojstvu otroka, in določbami, ki jih določa Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP). Hkrati je bil ta trenutek tudi moj prvi stik s Centrom za socialno delo v vlogi uporabnice. Pa tudi izkušnja »biti mati« mi je dala vrsto drugačnih pogledov na starševstvo oz. na koncept materinstva v naši družbi, kot sem ga imela prej.

Diplomska naloga je tako zmes vsega že omenjenega. V osrčju je poglavitna tema rojstvo otroka in vse se vrti okoli tega dogodka. Na dogodek je gledano s perspektive doživljanja materinstva, s perspektive zakonodaje, ki ureja družinsko politiko, in s perspektive uporabnice, ki ima (morda celo prvič) stik s socialno delavko. Poudarek je na ženski, na vseh njenih vlogah v omenjenem dogodku (mama, uporabnica, delavka).

Diplomska naloga je v grobem sestavljena iz dveh delov. V prvem delu lahko bralec vidi pogled na materinstvo in težave v zvezi s tem v današnji družbi. Ta pogled se nadaljuje z vidika zakonodaje, kaj država ponuja, omogoča staršem. Navedene so tudi pravice, ki pripadajo staršem oz. upravičencu ob rojstvu otroka na podlagi Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP). Na koncu prvega dela je prikazano delo socialnih delavk na področju starševskega varstva in družinskih prejemkov. To je namreč točka, kjer se uporabnik, morda prvič, sreča s centrom za socialno delo. Namen tega obiska je, da uredi vse potrebno za uveljavitev pravic po ZSDP. Uporabnik v nekaterih centrih vse to uredi s pomočjo socialne delavke, v drugih centrih pa s pomočjo upravnih delavcev. Sprašujem se, zakaj dva povsem različna profila opravljata isto delo, sploh glede na to, da je tovrstno delo jasno opredeljeno v katalogu nalog socialnih delavcev. Po drugi strani se glede na opis nalog v katalogu tudi sprašujem, ali je to res delo socialne delavke. Sama namreč vidim v tem odnosu priložnost, da se stori še kaj več, tako v korist uporabnika, bodočega starša, kot za socialno delo nasploh. Menim, da bi bila potrebna na tem mestu reorganizacija dela socialnih delavk. Administracijo bi prevzeli kadri, ki so za to usposobljeni, socialna delavka pa bi izvedla svetovalni pogovor s starši, ki se mi zdi smiseln, zato predlagam njegovo uvedbo. Zanimalo me je, ali je v obstoječem odnosu med uporabnikom in socialno delavko prostor za spremembe. Ali je to mogoče, potrebno, zaželeno? Na vsa ta vprašanja sem želela dobiti odgovore s pomočjo raziskovalne naloge, v katero so bili vključeni tako uporabniki kot socialne delavke. Temu je namenjen drugi del diplomske naloge.

KAZALO DIPLOMSKE NALOGE

PRAVICE OB ROJSTVU OTROKA IN VLOGA SOCIALNIH DELAVK PRI NJIHOVEM UVELJAVLJANJU

PREDGOVOR
KAZALO

1 DRUŽINA 6
1.1 ZDRAVA DRUŽINA 8
1.2 STARŠEVSTVO 9
1.3 PARTNERSKI ODNOS 11
1.4 MATERINSTVO IN ZAPOSLITEV 12

2 PRAVNA UREDITEV 13
2.1 USTAVA 13
2.2 ZAKON O DELOVNIH RAZMERJIH (ZDR) 14
2.2.1 Prepoved diskriminacije 14
2.2.2 Varstvo starševstva 15
2.3 ZAKON O STARŠEVSKEM VARSTVU IN DRUŽINSKIH PREJEMKIH (ZSDP) 16
2.3.1 Pravice iz naslova zavarovanja za starševsko varstvo 16
2.3.1.1 Starševski dopust 16
2.3.1.1.1 Porodniški dopust 17
2.3.1.1.2 Očetovski dopust 17
2.3.1.1.3 Dopust za nego in varstvo otroka 18
2.3.1.1.4 Posvojiteljski dopust 19
2.3.1.2 Starševsko nadomestilo 19
2.3.1.3 Pravica staršev do krajšega delovnega časa zaradi starševstva 20
2.3.2 Pravice do družinskih prejemkov 20
2.3.2.1 Starševski dodatek 21
2.3.2.2 Pomoč ob rojstvu otroka 21
2.3.2.3 Otroški dodatek 21
2.3.2.4 Dodatek za veliko družino 22
2.3.2.5 Dodatek za nego otroka 22
2.3.2.6 Delno izplačilo za izgubljeni dohodek 22

3 DELO SOCIALNIH DELAVK NA PODROČJU DRUŽINSKIH PREJEMKOV 23
3.1 DELO SOCIALNIH DELAVK KOT NOSILK JAVNIH POOBLASTIL 23
3.2 DRUŽINA IN SOCIALNO DELO 25
3.3 FORMALNA IN NEFORMALNA POMOČ STARŠEM 26
3.4 UVEDBA SVETOVALNIH POGOVOROV 27

4 RAZISKAVA 30
4.1 PROBLEM 30
4.2 METODOLOGIJA 31
4.2.1 Vrsta raziskave 31
4.2.2 Viri podatkov 31
4.2.3 Vzorec 31
4.2.4 Obdelava in analiza podatkov 32

5 REZULTATI 34
5.1 REZULTATI ANKETIRANJA SOCIALNIH DELAVK 34
5.2 REZULTATI ANKETIRANJA UPORABNIC 47

6 RAZPRAVA 52
6.1 PREDSTAVA MATERINSTVA V DRUŽBI NEREALNA 52
6.2 PREDLOG PODPRT 53
6.3 ODZIV STARŠEV 55
6.4 STISKE MATER 55
6.5 PARTNERSKI ODNOS 56
6.6 OVIRE PRI SOCIALNIH DELAVKAH 57
6.7 STROKOVNOST SOCIALNIH DELAVK 57
6.8 JAVNA PODOBA CSD-JEV 59
7 SKLEPI 60
8 PREDLOGI 61
8.1 STARŠI 61
8.2 SOCIALNE DELAVKE 62
9 LITERATURA 63
10 POVZETEK 66

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1 Koliko bi takšen svetovalni pogovor lahko pomagal bodočim staršem pri soočanju s starševstvom? 39

Graf 4.2 Kako bi bodoči starši sprejeli pogovor? 40

Graf 4.3 Kaj bi uvedba svetovalnega pogovora pomenila za socialne delavce? 41

Graf 4.4 Smiselnost uvedbe svetovalnih pogovorov 42

Graf 4.5 Kako pogosto socialne delavke doživljajo določeno počutje na delovnem mestu? 44

Graf 4.6 Kazalec preobremenjenosti glede na socialno delavko 45

Graf 4.7 Kazalec preobremenjenosti glede na starost in delovno mesto 45

Graf 4.8 Starost socialnih delavk 46

KAZALO TABEL

Tabela 1.1 Roki za uveljavljanje pravic in višina prejemkov v letu 2008 (julij) 20

1 DRUŽINA

Tudi v Sloveniji poteka v zadnjih desetletjih proces družinske pluralizacije, kjer gre za spremembe v družinskem življenju in obliki družine nasploh. Upadanje rodnosti pod nivo enostavnega obnavljanja prebivalstva je povezano s spremenjenim načinom življenja, tj. s spremenjeno organizacijo družin, družbenimi vlogami žensk, motiviranostjo prebivalstva za rojevanje večjega števila otrok in načrtovanje družine (Rajgelj, 2005: 34).
Skozi čas se je vloga ženske kot matere spremenila, k čemur je največ prispevala vključitev žensk na trg dela. Zaposlitev je prinesla vrsto sprememb in z njimi tudi težav, za katere še vedno precej patriarhalna družba nima ravno posluha. To, da so ženske zaposlene tudi izven doma, vsekakor vpliva na spremembo partnerskega odnosa in na miselnost družbe, vendar pa so te spremembe še vedno prepočasne. Še vedno večino gospodinjskega dela opravijo ženske in še vedno so v veliki večini one tiste, ki po rojstvu otroka prevzamejo skrb zanj.
Za usklajevanje dela in družine sprejema država vrsto ukrepov na tem področju, v obliki predpisov delovnega prava in socialne varnosti (Kavar Vidmar, 2007: 69). Z zakonom se poskuša zaščititi materinstvo in očetovstvo na trgu dela. Poleg tega se s pomočjo zakonodaje poskuša tudi mater in očeta spodbuditi, da med seboj uravnotežita skrb za otroka, npr. v obliki koriščenja starševskega dopusta in odsotnosti z dela zaradi nege bolnega otroka. Vendar se kljub vsem zakonom zlasti ženske še vedno srečujejo z diskriminacijo, še posebej na področju zaposlovanja. Kršenje pravic je največkrat povezano z nosečnostjo in materinstvom. Da bodo zakoni zaživeli tudi v praksi, je nujno odpravljanje stereotipov o tradicionalnih vlogah in delitvi dela med moške in ženske doma, na delovnem mestu in v družbi na splošno.

Nedvomno je družina ena od najstarejših oblik skupnega življenja ljudi. Temelji na sorodstvenih vezeh in je najpomembnejša nosilka biosocialne reprodukcije. Pomeni temeljno enoto družbene organizacije in si brez nje ne moremo predstavljati delovanja družbenega sistema. Zato družino pojmujemo kot univerzalno družbeno institucijo in kot nepogrešljiv del človeške družbe (Miloševič Arnold, 2001: 16).

Definicij družine je veliko; navajam le nekaj meni najbližjih.

»Družina je prostor, kjer se odigravajo najpomembnejše zgodbe življenja. Je kraj, ki je zaznamovan z najsilovitejšimi doživetji, ki za vedno zaznamujejo vse člane družine. V

družini poteka osnovna vzgoja, kjer se naučimo osnovnih oblik obnašanja, v družini prvič občutimo in začutimo globino intimnosti, pripadnosti, ljubljenosti, hotenosti, pa tudi odvečnosti, zavrženosti in nepripadnosti. Družina nas zaznamuje z ustvarjanjem svojega čutenja in mišljenja ter nam skozi vse življenje določa naše vzorce in ravnanje« (Gostečnik, 1999: 7).

»Družina je tisti kraj, kjer se učimo uspešnosti in osebne rasti. Da bi nam uspelo te cilje doseči in postati resnično polni življenja, je treba družino nujno nenehno opazovati, spreminjati in preoblikovati. Samo v odprtem družinskem sistemu lahko to tudi uresničimo« (Satir, 1995: 115).

»Vsakdo v svoji družini potrebuje izkustvo, da lahko pove, kdo je in kaj želi, in sprejme enako sporočilo od drugega. Temeljni občutek lastne vrednosti se lahko zgradi le na izkušnji, da si smel in mogel izraziti svoja čustva, misli, želje; da si jih soočil v odnosih v družini, prevzel odgovornost zanje, se jih učil obvladati in spreminjati« (Čačinovič Vogrinčič, 1998: 11).

1.1 Zdrava družina

Skynner zdravo družino opiše kot tisto, kjer je temeljna pozitivna, prijateljska naravnanost; kjer člani družine zmorejo stopnjo čustvene neodvisnosti, ki jim omogoča oboje, intimnost (povezanost) in ločenost (edinstvenost), ter olajša prehajanje med obema. Za strukturo take družine je značilno, da sta starša v močni in enakopravni koaliciji, pripravljena, da odločata sama, če je treba, vendar se prej vedno temeljito posvetujeta z otroki. Komunikacije so v taki družini zelo svobodne in odprte, temeljijo na otrokovem vedenju, da ni nesprejemljivih ali prepovedanih čustev, kar ustvarja občutek svobode, veselja in dobre volje. Takšne družine imajo sposobnost zelo jasnega zaznavanja sveta, ki temelji na dejstvu, da člani smejo sprejeti lastna čustva in jih zato ni treba projicirati na druge ljudi. Člani takšnih družin zmorejo spremembe, ki bi nas ostale spodnesle, ker imajo izredno čustveno oporo, ki temelji na transcendentnem vrednostnem sistemu (Skynner, 1995).

1.2 Starševstvo

Starši učijo v najtežji šoli na svetu – v šoli za ustvarjanje ljudi (Satir, 1995: 167). Gre za službo s »polnim delovnim časom«. Da bi bili pri tem uspešni, je potrebna složnost, sodelovanje in prispevek obeh partnerjev. Potrebno je o težavah jasno in glasno spregovoriti. Le na tak način so možne spremembe.

Najpomembnejša funkcija družine je socializacijska. Bistvo socializacije je, da otrok postane dober član družine in družbe. Da mu to uspe, se mora naučiti, kaj je v določeni družbi zaželeno, pričakovano in kaj ne.

Kultura družbe je tista, ki določa vedenje spolov v njej. Ruth Hartley pravi, da se socializacija v spolne vloge odvija na več načinov, z manipulacijo (deklice nosijo ženska oblačila), usmerjanjem k različnim predmetom (fantki avto, deklice punčke), izpostavljenostjo različnim aktivnostim (deklice npr. gospodinjskim opravilom) itd. Kaj pomeni biti ženska in kaj moški v določeni kulturi, je torej v nas dano preko socializacije že v naši najzgodnejši dobi.

Moderna družina se v »ontološkosti« tudi v postmodernosti ni spremenila. Spremenili so se družbeni pogoji in dojemanje materinstva (Švab, 2001: 102). Prav v dojemanju materinstva pa še vedno obstaja konflikt. Ženske so v drugačnem položaju, kot so bile. So bolj enakovredne moškim, ozaveščene, izobražene, zaposlene. Kljub temu, da se je njihova miselnost skozi čas spremenila, pa se družba sama ni tako zelo, vsaj ne, kar zadeva temo materinstva. Velik del krivde nosijo tudi ženske same, ker zaradi strahu, da bi bile v javnosti spoznane kot slabe matere, ne dvigujejo dovolj prahu v zvezi s položajem, v katerem je ženska, ki je mati, partnerica, gospodinja in zaposlena. Ženske pogosto mislijo, da so težave, s katerimi se srečujejo, samo njihove, da je z njimi nekaj narobe. Toda problem ni v individualnih okoliščinah posamezne matere, ampak v vlogi materinstva kot takega – ki omogoča izkoriščanje ljubezni žensk do njihovih otrok in zakoncev (Kitzinger, 1994).

Materinstvo v družbi še naprej ostaja nekaj, kar se enači z žensko. Le ženska, ki je postala mati, je »prava ženska«. Vse v zvezi z materinstvom je prikazano kot nekaj najlepšega; gre za nekakšno blaženost, ki jo na svet prinese otrok s svojim rojstvom, vdihne življenju pomen. Otrok je danes središče družine, vse se podreja njemu.

Kitzingerjeva (1994) meni, da je danes biti mati verjetno težje, kot je bilo kdajkoli prej. Ženske so bolj ozaveščene, samostojne, po drugi strani pa je socialna mreža šibkejša, ker se je družinska struktura spremenila; malo je tradicionalnih družin. Pod »tradicionalno« družino običajno razumemo razširjeno družinsko skupnost, ki vključuje več generacij, svaštvo, tudi bratrance in sestrične. Ti navadno živijo pod isto streho ali pa v neposredni bližini, včasih tudi na skupni zemlji. Medsebojna pomoč je tako vgrajena v strukturo razširjene družine, ki od nekdaj pomeni najpomembnejši vir zaščite svojih članov, tako da v tem presega vse organizirane sisteme socialne varnosti (Macarow, 1995: 35). Sedaj je skrb za otroka (večinoma) prepuščena materi, ki skrbi ne le zanj, ampak tudi za gospodinjstvo in nenazadnje hodi v službo. Zdi se, kot da v družini ni prostora zanjo, za njeno lastno identiteto, njene lastne potrebe. Človek pa potrebuje tudi to. Potrebuje čas zase in tudi socialne stike zunaj družine. Ni potrebno in celo škodljivo je, če mati živi le za otroke, saj jim tako ustvarja psihični dolg, ki ga bodo na obroke odplačevali vse življenje. Pomembna je kakovost odnosov in dostopnost drugih ljudi, ki so otroku naklonjeni. Dom mora postati dom za vse (Lamovec, 2006: 466).

Morda so posameznice, ki ne vidijo zadovoljstva in smisla življenja drugje. Pa vendar nas naša človeškost zavezuje, da iščemo v različnih smereh. Biti mama je lahko osrečujoče, na trenutke tako lepo, da se ti širi srce. In lahko je tudi tako hudo, da ti srce poka od žalosti (Cipot Mal, 2005: 14 – 17). In prav je, da se spregovori o obeh plateh.

V postmodernosti se je pojavilo tudi t. i. novo očetovstvo, kjer naj bi bil oče bolj udeležen in povezan v razmerju z otroki. Sodobni oče naj bi si želel bolj skrbeti za otroke, z njimi preživeti več časa, kot ga je njegov oče z njim.

Po podatkih Statističnega urada RS se očetje v Sloveniji z otroki ukvarjajo povprečno 12 minut na dan in se po dolžini časa, ki ga porabijo za ukvarjanje z otroki, uvrščajo v spodnjo polovico držav članic EU. Še manj časa kot očetje pri nas namenijo temu delu očetje v Franciji (9 minut); največ dnevnega časa mu posvetijo Belgijci (19 minut), Norvežani (17 minut) in Švedi (16 minut).

Danes, ko so očetje bolj dejavno vključeni v nego in skrb za otroke, kot so bili njihovi očetje, ki so bili predvsem edini hranitelji družine, se vse bolj poudarja skrbstvena funkcija sodobnih očetov. Dopust za nego in varstvo izkoristi sicer še vedno zelo skromen delež očetov, očetovski dopust z nadomestilom plače, ki po zakonu traja 15 dni, pa 74,5 % očetov (http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1687).

Raziskave ugotavljajo, da se sicer kažejo premiki k aktivnejšemu očetovanju, vendar v glavnem na ravni vrednot, stališč, kot pomoč materam, medtem ko so kultura in prakse aktivnega očetovanja še v zametkih (Mrčela, Sadar, 2007: 18).

Ker bo delež žensk med zaposlenimi naraščal (zlasti v državah, kjer še vedno velja bolj tradicionalna delitev vlog med spoloma), bo vprašanje združljivosti dela in družine vedno pomembnejše. Zaradi uveljavljanja načela enakih možnosti in večje zaposlenosti žensk bodo morali moški prevzeti nase več družinskih obveznosti, kar pomeni, da bodo tudi sami vse bolj zainteresirani za možnost usklajevanja dela in družine (Mrčela, Sadar, 2007: 144).

1.3 Partnerski odnos

»Partnerski odnosi se razvijajo v procesu, ki se po pravilu začne s srečanjem in navezavo stika, nadaljuje s shajanjem in zmenki ter pogosto zaključi s skupnim partnerskim življenjem« (Musek, Pečjak, 1997: 182).

Družina nastane, ko dobita zakonca otroka. Zdaj so trije, kjer sta bila prej samo dva. Prihod otroka, četudi je zaželen, zahteva od zakonskega para precejšnje prilagajanje (Satir, 1995: 173). Kompan Erzarjeva poudarja, da prihod otroka v partnerski odnos pomeni največji izziv strukturi zakona, saj v par vstopi nekdo, ki je čustveno izrazito zahteven, hkrati pa povsem odvisen od svojih staršev in njihovega funkcionalnega sodelovanja. Par sprejme medse nekoga, ki ni enakovreden, zahteva pa ogromno pozornosti, nenehen razvoj novih potencialov in odpiranje tistih področij čustvovanja, ki so bila lahko dotlej zaprta (2003: 105).

»Starševstvo je na eni strani vir rasti za moškega in žensko, na drugi strani pa odraz njune zrelosti in sposobnosti za sprejemanje odgovornosti zase in za druge ter sposobnosti začutiti sebe in drugega« (Kompan Erzar, 2003: 111).

V zdravih družinah je temelj družine dober partnerski odnos, dobra komunikacija. Partnerja zmoreta bližino in distanco, potrebujeta čas zanju in vsak zase. Partnerja nista eno. Satirjeva pravi, da so v partnerskem odnosu vedno trije: jaz, ti in midva.

Vse dokler ne bomo varovali zakonskega odnosa in mu omogočili razcveta, dokler ne bo imel vsak zakonski partner možnosti za osebni razvoj, bodo družinski sistemi zmaličeni, otroci pa prikrajšani za osebnostno rast in razvoj (Satir, 1995: 155).

1.4 Materinstvo in zaposlitev

Matere so z zaposlovanjem resda pridobile delno osvoboditev od nesvobode družinskega dela, a ker moški niso prevzeli ustreznega deleža pri reprodukciji družinskega vsakdana, jim je poklic dodatna obremenitev. Vprašanje usklajevanja dela in družinskega življenja ostaja z naraščanjem dvokariernih parov še naprej izrazito žensko vprašanje. Večina žensk, sploh pa mladih žensk, se ni več pripravljena odreči karieri ali zgolj službi ter se omejiti na gospodinjsko delo in skrb za otroke (Ule, 2003: 123).

Zaposlitev praviloma pozitivno vpliva na mater, ker poveča njeno samozavest, vpliva na njeno večje zadovoljstvo z življenjem v primerjavi z nezaposlenimi materami. Zaposlena mati ima na splošno bolj uravnotežen, tudi bolj emocionalen odnos do otroka kakor kronično nezadovoljna gospodinja, ki prenaša svoje averzije do življenja na otroka. Izpostaviti velja, da je pomembno, da ima ženska možnost izbire (Ule, 2003: 12).

Dvojna obremenjenost žensk je sociološki pojem, ki označuje dvojno »zaposlenost« žensk. Dela ne moremo razumeti samo kot plačane formalne zaposlitve, zlasti če upoštevamo pomen, ki ga ima za gospodarstvo delo, ki ga ljudje opravljajo zunaj plačane formalne službe v zasebnem življenju. Družbena delitev dela implicira (neenako) vrednotenje vlog, vezanih na javno (kamor je uvrščeno plačano delo) in zasebno (kamor so umeščeni neplačano delo in družinski odnosi): javno ima večjo veljavo in je nadrejeno zasebnemu. Omenjeni področji družbe sta definirani tudi po spolu: javno kot prostor moških/moškosti in zasebno kot prostor žensk/ženskosti (Mrčela, Sadar, 2007: 13).

Slovenija je po deležu mater, zaposlenih za polni delovni čas, na vrhu držav EU. Poročilo komisije o enakosti žensk in moških govori, da so ženske od leta 2000 do 2008 zasedle 7,5 milijona od skupno 12 milijonov novih delovnih mest. V celotni EU je zaposlenih 57,2 % žensk oz. za 3,5 odstotne točke več kot leta 2000, zaposlenost moških pa se je v tem času povečala za manj kot eno odstotno točko. Čeprav ima 59 % žensk univerzitetno izobrazbo in imajo na splošno boljšo izobrazbo kot moški, je stopnja zaposlenosti pri ženskah nižja kot pri moških, in sicer v povprečju za 14,4 odstotne točke. Ženske zaslužijo na uro približno 15 % manj kakor moški, pri doseganju visokih položajev pa imajo več težav kakor moški. Število žensk na direktorskih mestih se povečuje zelo počasi (trenutno jih je le 33 %). Žensk z majhnimi otroki je zaposlenih precej manj (62,4 %) v primerjavi s takimi moškimi (91,4 %). Med zaposlenimi s polovičnim delovnim časom je delež žensk znatno večji od deleža moških (žensk je 32,9 %, moških pa 7,7 %).

Položaj žensk v Sloveniji je glede na povprečje EU nekoliko boljši: zaposlenost žensk v Sloveniji znaša 61,8 % (zaposlenost moških 71,1 %). V EU ima glede tega najugodnejši položaj Danska (73,4 % zaposlenih žensk in 81,2 % zaposlenih moških), najmanj ugodnega pa Malta (zaposlenost žensk 35 %, zaposlenost moških 74,5 %). Tudi razlika v stopnji zaposlenosti med spoloma je na Malti največja (40 %), medtem ko je ta razlika najmanjša na Finskem (4 %). Slovenija je z 9,3 % razlike med stopnjo zaposlenosti moških in žensk na 8. mestu med 27 članicami EU. Po podatkih Statističnega urada RS je bilo v aprilu 2008 med zaposlenim delovno aktivnim prebivalstvom 87,2 % moških in 93,3 % žensk zaposlenih, 12,8 % moških in 6,7 % žensk pa je bilo samozaposlenih (http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1497).

2 PRAVNA UREDITEV

Z zakonodajo želi država omogočiti čim boljše pogoje staršem, ki se odločijo za rojstvo otroka. Na tak način jim pomaga, da ostajajo konkurenčni na trgu dela in da lažje usklajujejo družinske in poklicne obveznosti.

2.1 Ustava

Slovenija je v Ustavi opredeljena kot socialna država. Po Ustavi Republike Slovenije je njenim državljanom s 14. členom zagotovljeno načelo enakosti, ki pravi, da so v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki.

49. člen Ustave določa, da ima vsakdo možnost prosto izbirati zaposlitev in da je vsakomur, pod enakimi pogoji, dostopno vsako delovno mesto.

Ustava varuje družino, saj je v tretjem odstavku 53. člena zapisano, da država varuje družino, materinstvo, očetovstvo in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere. Odločanje o rojstvu otrok je svobodno, zato država zagotavlja možnosti za uresničevanje te svoboščine in ustvarja razmere, ki omogočajo staršem, da se odločajo za rojstvo svojih otrok (55. člen). V skladu s 50. členom Ustave imajo državljani pod pogoji, določenimi z

zakonom, pravico do socialne varnosti. Država ureja obvezno zdravstveno, pokojninsko, invalidsko in drugo socialno zavarovanje ter skrbi za njihovo delovanje.

2.2 Zakon o delovnih razmerjih (ZDR)

ZDR ima predvidena varovala in možne ukrepe ob neupoštevanju zakona, s katerimi želi država ustvarjati razmere, ki bi staršem omogočale, da se odločajo za otroke in da zaradi svojih družinskih obveznosti niso v slabšem položaju na trgu dela oziroma tekom zaposlitve.

2.2.1 Prepoved diskriminacije

Zakon o delovnih razmerjih ureja prepoved diskriminacije in povračilnih ukrepov v 6. členu. Delodajalec mora iskalcu zaposlitve (kandidatu) pri zaposlovanju ali delavcu v času trajanja delovnega razmerja in v zvezi s prenehanjem pogodbe o zaposlitvi zagotavljati enako obravnavo ne glede na narodnost, raso ali etnično poreklo, nacionalno in socialno poreklo, spol, barvo kože, zdravstveno stanje, invalidnost, vero ali prepričanje, starost, spolno usmerjenost, družinsko stanje, članstvo v sindikatu, premoženjsko stanje ali druge osebne okoliščine v skladu s tem zakonom, predpisi o uresničevanju načela enakega obravnavanja in predpisi o enakih možnostih žensk in moških. V četrtem odstavku 6. člena ZDR je posebej zapisano, da se manj ugodno obravnavanje delavcev, ki je povezano z nosečnostjo ali starševskim dopustom, šteje za diskriminacijo.

Poleg tega 25. člen ZDR govori o enaki obravnavi glede na spol pri zaposlovanju. Delodajalec ne sme prostega dela objaviti samo za moške ali samo za ženske, razen če določeni spol predstavlja bistveni in odločilni pogoj za delo in je taka zahteva sorazmerna ter upravičena z zakonitim ciljem. Objava prostega dela tudi ne sme nakazovati, da daje delodajalec pri zaposlitvi prednost določenemu spolu, razen v primerih iz prejšnjega odstavka.

Prepoved diskriminacije je konkretizirano v številnih določbah ZDR v zvezi z posameznimi konkretnimi vprašanji zaposlitve. V nadaljevanju omenjam najpomembnejše.

89. člen ZDR govori o neutemeljenih razlogih za redno odpoved pogodbe o zaposlitvi. Poleg drugih neutemeljenih razlogov so zapisani tudi: začasna odsotnost z dela zaradi nezmožnosti za delo, zaradi bolezni ali poškodbe ali nege družinskih članov, po predpisih o zdravstvenem zavarovanju; ali odsotnost z dela zaradi izrabe starševskega dopusta, po

predpisih o starševstvu; rasa, barva kože, spol, starost, invalidnost, zakonski stan, družinske obveznosti, nosečnost, versko in politično prepričanje, nacionalno in socialno poreklo…
V prvem odstavku 115. člena je tudi zapisano, da delodajalec ne sme odpovedati pogodbe o zaposlitvi delavki v času nosečnosti in ves čas, ko doji otroka, ter staršem, ko izrabljajo starševski dopust v obliki polne odsotnosti z dela in še en mesec po izrabi tega dopusta. Prav tako je delodajalec dolžan za enako delo in za delo enake vrednosti izplačati enako plačilo delavcem, ne glede na spol (133. člen).

2.2.2 Varstvo starševstva

ZDR v delu, ki zajema varstvo nekaterih kategorij delavcev, omenja tudi varstvo delavcev zaradi nosečnosti in starševstva.
Tako 187. člen ZDR določa, da imajo delavci zaradi nosečnosti in starševstva pravico do posebnega varstva v delovnem razmerju. Tretji odstavek tega člena pravi, da mora delodajalec delavcem omogočiti lažje usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti.
V času trajanja delovnega razmerja delodajalec ne sme zahtevati ali iskati kakršnihkoli podatkov o nosečnosti delavke, razen če to sama dovoli zaradi uveljavljanja pravic v času nosečnosti (188. člen).

S prvim odstavkom 189. člena ZDR je določena tudi prepoved opravljanja del v času nosečnosti in v času dojenja. Delavka ne sme opravljati del, ki bi lahko ogrozila njeno zdravje ali zdravje otroka zaradi izpostavljenosti dejavnikom tveganja ali delovnim pogojem, ki se določijo z izvršilnim predpisom.

Varstvo v času nosečnosti in starševstva v zvezi z nočnim in nadurnim delom je opredeljeno v 190. členu ZDR, saj se delavcu, ki neguje otroka, starega do treh let, lahko naloži opravljanje nadurnega dela ali dela ponoči samo po njegovem predhodnem pisnem soglasju. Drugi odstavek tega člena pa določa, da delavka v času nosečnosti in še eno leto po porodu oz. ves čas, ko doji otroka, ne sme opravljati nadurnega ali nočnega dela, če iz ocene tveganja zaradi takega dela izhaja nevarnost za njeno zdravje ali zdravje otroka. Delavcu-staršu, ki ima otroka, mlajšega od sedem let, ali hudo bolnega otroka ali otroka s telesno ali duševno prizadetostjo in ki živi sam z otrokom in skrbi za njegovo vzgojo in varstvo, se sme naložiti opravljanje nadurnega ali nočnega dela samo po njegovem predhodnem pisnem soglasju (90. člen ZDR).

Po zakonu je delodajalec dolžan zagotavljati delavcu tudi pravico do odsotnosti z dela ali krajšega delovnega časa zaradi izrabe starševskega dopusta (191. člen ZDR). Iz tega tudi izhaja, da ima delavec, ki izrablja starševski dopust, pravico do nadomestila plače v skladu s predpisi, ki urejajo starševski dopust. To je podrobno urejeno z ZSDP, ki je predstavljen v nadaljevanju naloge.

Zakon o delovnih razmerjih vsebuje tudi 193. člen, ki se nanaša na doječo mater. Delavka, ki doji otroka in dela s polnim delovnim časom, med delovnim časom, ima pravico do odmora za dojenje, ki traja najmanj eno uro dnevno.

2.3 Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP)

ZSDP ureja zavarovanje za starševsko varstvo in pravice, ki iz tega izhajajo, družinske prejemke, pogoje in postopke za uveljavljanje posameznih pravic ter druga vprašanja glede izvajanja tega zakona. Pravice uveljavlja eden od staršev, razen če zakon določi drugače in so vezane na otroka. Pravice po tem zakonu so:

- pravice iz naslova zavarovanja za starševstvo varstvo in
- pravice do družinskih prejemkov.

2.3.1 Pravice iz naslova zavarovanja za starševsko varstvo

Do pravic, ki izhajajo iz zavarovanja za starševsko varstvo, so upravičene osebe, ki so vključene v za to namenjeno zavarovanje in imajo zanj plačane prispevke. Za starševsko varstvo se plačuje prispevek zavarovanca in prispevek delodajalca. Prispevki se vplačujejo v proračun RS Slovenije.

Pravice iz zavarovanja za starševsko varstvo so:

- starševski dopust,
- starševsko nadomestilo in
- pravica do krajšega delovnega časa in pravica do plačila prispevkov za socialno varnost zaradi starševstva.

2.3.1.1 Starševski dopust

Starševski dopust zajema različne vrste dopusta, vsem pa je skupno, da je to pravica do odsotnosti z dela zaradi poroda oz. nege in varstva otroka. Pripada osebi, ki otroka dejansko neguje in varuje.

Vrste starševskega dopusta so:

2.3.1.1.1 Porodniški dopust

Porodniški dopust je dopust, namenjen pripravi na porod ter negi in varstvu otroka takoj po porodu. Pravico do porodniškega dopusta ima mati otroka, pod določenimi pogoji pa tudi oče otroka ali druga oseba. Porodniški dopust traja 105 dni. Mati mora nastopiti porodniški dopust 28 dni pred predvidenim datumom poroda, ki ga določi ginekolog. Če mati ne nastopi porodniškega dopusta 28 dni pred datumom poroda, neizrabljenega dela ne more izrabiti po otrokovem rojstvu, razen v primeru, če je porod nastopil pred predvidenim datumom. Če mati na dan poroda še ni nastopila porodniškega dopusta, ga nastopi z dnem rojstva otroka.

Mati mora za uveljavljanje pravice do porodniškega dopusta:

- pri ginekologu prejeti potrdilo o predvidenem datumu poroda;
- se 60 dni pred predvidenim datumom poroda oglasiti na centru za socialno delo, kjer dobi obrazec za uveljavljanje pravice;
- se najkasneje 30 dni pred predvidenim nastopom porodniškega dopusta oglasiti pri svojem delodajalcu s potrdilom ginekologa o predvidenem datumu poroda;
- če se otrok rodi, preden mati uspe obvestiti delodajalca o izrabi porodniškega dopusta, mora to storiti v 3 dneh po rojstvu otroka.

2.3.1.1.2 Očetovski dopust

Očetovski dopust je dopust, namenjen očetu, da bi lahko skupaj z mamo sodeloval pri negi in varstvu otroka. Pravico do očetovskega dopusta ima oče otroka in je neprenosljiva. Oče ima pravico do očetovskega dopusta v trajanju 90 koledarskih dni, pri čemer mora prvih 15 dni dopusta koristiti do dopolnjenega šestega meseca otrokove starosti, preostalih 75 dni pa lahko izrabi najkasneje do tretjega leta otrokove starosti. Pravica je začela veljati postopno, in sicer s 1. 1. 2003 – 15 dni, s 1. 1. 2004 – 45 dni in s 1. 1. 2005 – 90 dni.

Za 15 dni očetovskega dopusta, ki jih oče izrabi do dopolnjenega šestega meseca otrokove starosti, mu država zagotavlja očetovsko nadomestilo, za preostale dni očetovskega dopusta, ki jih lahko izrabi do tretjega leta otrokove starosti, pa mu država zagotavlja plačilo prispevkov za socialno varnost od minimalne plače.

Očetovski dopust lahko oče koristi v obliki polne odsotnosti z dela, v strnjenem nizu ali po dnevih. Pravica do očetovskega dopusta se pridobi šele po rojstvu otroka.

Oče se mora za uveljavitev očetovskega dopusta:

- 30 dni pred predvidenim datumom nastopa očetovskega dopusta ali 60 dni pred predvidenim datumom poroda oglasiti na centru za socialno delo;
- izpolniti vlogo in označiti, da uveljavlja plačani in neplačani očetovski dopust, sicer slednjega naknadno ne more uveljavljati;
- o nameri izrabe očetovskega dopusta obvestiti svojega delodajalca vsaj 30 dni pred predvidenim nastopom očetovskega dopusta;
- obvestiti center za socialno delo o rojstvu otroka in predložiti obvestilo porodnišnice;
- po rojstvu otroka predložiti zapisnik o priznanju očetovstva v primeru, da gre za zunajzakonsko skupnost.

Po podatkih Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je v letu 2003 63,0 % očetov izrabilo očetovski dopust. Očetovski dopust z očetovskim nadomestilom je v letu 2004 v Sloveniji izkoristilo 12.667 oz. 70,5 % očetov, približno 9 % očetov pa je izrabilo očetovski dopust brez očetovskega nadomestila. Leta 2005 je očetovski dopust z očetovskim nadomestilom izrabilo 11.308 upravičencev, leta 2006 14.098 upravičencev, leta 2007 pa 15.289 očetov novorojenih otrok. Očetovski dopust z očetovskim nadomestilom je leta 2006 koristilo že 74,5 % vseh očetov.

2.3.1.1.3 Dopust za nego in varstvo otroka

Pravico do tega dopusta imata oba starša, izkoristi pa ga lahko eden od njiju. Lahko se koristi v obliki polne ali delne odsotnosti z dela. Dopust za nego in varstvo otroka traja praviloma 260 dni, v določenih primerih pa se lahko podaljša.

Del dopusta lahko starša preneseta in izrabita do 8. leta otrokove starosti, vendar največ 75 dni.

Pravico do dopusta za nego in varstvo otroka uveljavljata na centru za socialno delo hkrati z uveljavljanjem pravice do porodniškega dopusta oz. očetovskega dopusta, sicer pa 30 dni pred potekom porodniškega dopusta.

Pravico do dopusta za nego in varstvo otroka lahko uveljavljata za istega otroka tudi oba starša, ki o tem skleneta pisni dogovor. O vsebini dogovora obvestita vsak svojega delodajalca in Center za socialno delo. To pravico lahko uveljavljata izmenično v primeru

delne odsotnosti z dela, kar pomeni, da delata vsak npr. po štiri ure. Lahko pa na primer polovico dopusta za nego in varstvo otroka koristi mati, drugo polovico pa oče.
Če je otrok dodeljen v varstvo in vzgojo drugi osebi oziroma napoten v zavod, starši nimajo pravice do dopusta za nego in varstvo otroka.

2.3.1.1.4 Posvojiteljski dopust

Posvojiteljski dopust je dopust, namenjen enemu ali obema posvojiteljema, z namenom, da se lahko posvojitelj/a in otrok takoj po posvojitvi v celoti posvetijo drug drugemu.
Pravico do posvojiteljskega dopusta ima eden ali oba posvojitelja ali oseba, ki ji je otrok zaupan v vzgojo in varstvo z namenom posvojitve. Če je otrok ob posvojitvi star od 1 do 4 let, je posvojiteljski dopust 150 dni, če je otrok star od 4 do 10 let, pa 120 dni.
Posvojiteljski dopust lahko izrabi eden od staršev ali oba starša hkrati, pri čemer skupno trajanje dopusta ne sme preseči 150 oz. 120 dni.
O načinu izrabe posvojiteljskega dopusta mora posvojitelj obvestiti delodajalca najkasneje v roku 3 dni po nastopu dopusta.

2.3.1.2 Starševsko nadomestilo

Starševsko nadomestilo je nadomestilo plače oziroma osebni prejemek, ki izhaja iz zavarovanja za starševsko varstvo. Vrste starševskega nadomestila so:

- porodniško nadomestilo,
- očetovsko nadomestilo,
- nadomestilo za nego in varstvo otroka,
- posvojiteljsko nadomestilo.

Vsa nadomestila se nanašajo na starševske dopuste in so neposredno povezana z njimi.
Osnova za izračun posamezne vrste starševskega nadomestila je povprečna osnova, od katere so bili obračunani prispevki za starševsko varstvo v zadnjih 12 mesecih pred mesecem vložitve prve vloge za eno od vrst starševskega dopusta. Vsa starševska nadomestila za polno odsotnost z dela znašajo 100 % osnove plače razen očetovskega dopusta, kjer je 100% nadomestilo le za prvih 15. dni, za ostalih 75 pa ne.

2.3.1.3 Pravica staršev do krajšega delovnega časa zaradi starševstva

Eden od staršev, ki neguje in varuje otroka do tretjega leta starosti, ima pravico delati krajši delovni čas, ki pa mora obsegati najmanj polovično tedensko delovno obveznost. Eden od staršev, ki neguje in varuje dva otroka, ima pravico podaljšati nego in varstvo dveh otrok do dopolnjenega 6. leta starosti mlajšega otroka.

Starš, ki neguje in varuje težje gibalno oviranega otroka oz. zmerno ali težje duševno prizadetega otroka (otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo), ima pravico delati krajši delovni čas do 18. leta otrokove starosti.

Eden od staršev, ki zapusti trg dela zaradi nege in varstva štirih ali več otrok, ima pravico do plačila prispevkov za socialno varnost do dopolnjenega 10. leta starosti najmlajšega otroka. V smislu določb tega člena oseba zapusti trg dela, če ji preneha delovno razmerje s sporazumno razveljavitvijo ali z odpovedjo pogodbe o zaposlitvi z njene strani oz. če je na lastno zahtevo izbrisana iz registra brezposelnih oseb.

Delodajalec staršu zagotavlja pravico do plače po dejanski delovni obveznosti, Republika Slovenija pa mu do polne delovne obveznosti zagotavlja plačilo prispevkov za socialno varnost od sorazmernega dela minimalne plače.

2.3.2 Pravice do družinskih prejemkov

Družinski prejemki so prejemki, ki jih prejme družina za rojstvo, nego in varstvo otroka. Financirajo se iz proračuna RS in niso pravice iz socialnega zavarovanja.

Tabela 1.1. Višina prejemkov v letu 2008 (julij)

Pravica	**Višina prejemka v letu 2008 (v EUR)**
STARŠEVSKI DODATEK	181,46
POMOČ OB ROJSTVU OTROKA	259,27
OTROŠKI DODATEK	* Glej tabelo spodaj
DODATEK ZA VELIKO DRUŽINO	Družina s 3 otroki: 363,36 Družina s 4 ali več otroki: 443,12
DODATEK ZA NEGO OTROKA	93,32 186,70 (za otroka s težko motnjo)
DELNO PLAČILO ZA IZGUBLJENI DOHODEK	566,53 (višina minimalne plače)

* Zneski otroškega dodatka glede na dohodkovni razred družine:

Dohodek na družinskega člana v znesku oz. % povprečne plače v RS	1. otrok (v EUR)	2. otrok (v EUR)	3. in več v EUR
do 15% (0 € – 192,72 €)	106,06	116,67	127,28
nad 15 % do 25 % (192,72 € – 321,20 €)	90,68	100,25	109,75
nad 25 % do 30 % (321,20 € – 385,44 €)	69,12	77,24	85,35
nad 30 % do 35 % (385,44 € – 449,68 €)	54,51	62,20	70,03
nad 35 % do 45 % (449,68 € – 578,16 €)	44,57	52,02	59,41
nad 45 % do 55 % (578,16 € – 706,63 €)	28,24	35,35	42,41
nad 55 % do 75 % (706,63 € – 963,59 €)	21,18	28,24	35,35
nad 75 % do 99 % (909,60 € – 1.271,94 €)	18,44	25,51	32,57

2.3.2.1 Starševski dodatek

Starševski dodatek je denarna pomoč staršem, kadar po rojstvu otroka niso upravičeni do starševskega nadomestila. Pravico do starševskega dodatka ima mati, in sicer 77 dni od rojstva otroka, v določenih pogojih pa jo lahko uveljavlja tudi oče otroka oz. druga oseba.

Pravica do starševskega dodatka v polnem obsegu traja 365 dni od rojstva otroka, če se uveljavlja 30 dni pred predvidenim datumom poroda oz. najkasneje 30 dni po rojstvu otroka. Če se pravica uveljavlja kasneje, se prizna od prvega dne naslednjega meseca, ko je vloga vložena, in traja, dokler otrok ne dopolni 365 dni starosti.

2.3.2.2 Pomoč ob rojstvu otroka

Pomoč ob rojstvu otroka je enkraten denarni prejemek, namenjen nakupu opreme za novorojenca. Namesto denarja je mogoče v enaki vrednosti izbrati opremo za novorojenca v obliki zavitka. Pravico do te pomoči ima vsak otrok, katerega mati ali oče ima stalno prebivališče v Republiki Sloveniji. Uveljavlja jo lahko eden izmed staršev.

2.3.2.3 Otroški dodatek

Otroški dodatek je dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje otrok, kadar dohodek na družinskega člana ne presega 99 % povprečne plače v RS v preteklem koledarskem letu. Pravico do otroškega dodatka ima eden od staršev oz. druga oseba s stalnim prebivališčem v RS, ki izpolnjuje ostale pogoje, določene z zakonom. Pravica se prizna za dobo enega leta.

Pravico se lahko uveljavlja kadarkoli do dopolnjenega 18. leta otrokove starosti, za otroke, starejše od 18 let, pa le, če se šolajo, vendar najdlje do dopolnjenega 26. leta starosti.

2.3.2.4 Dodatek za veliko družino

Dodatek za veliko družino je letni prejemek, ki je namenjen družinam s tremi ali več otroki, ki so mlajši od 18 let oz. 26 let, če se šolajo. Pravica do dodatka za veliko družino se pridobi, če se tretji otrok rodi najkasneje do 30. junija v letu, v katerem se pravica uveljavlja. Pravico do dodatka ima eden od staršev, pod pogojem, da imajo eden od staršev in otroci skupno stalno prebivališče v RS.

2.3.2.5 Dodatek za nego otroka

Dodatek za nego otroka je pravica, ki jo lahko uveljavlja eden od staršev za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo. Pravica se uveljavlja na podlagi mnenja zdravniške komisije.

Pravico do dodatka za nego otroka ima eden od staršev, če je otrok državljan RS in ima v RS stalno prebivališče. Pravica do dodatka za nego otroka traja za obdobje, ko se otroku zagotavlja posebno varstvo zaradi zdravstvenih razlogov, oz. do 18. leta starosti, po dopolnjeni tej starosti pa v primeru, da se šola, in sicer do konca šolanja, vendar največ do dopolnjenega 26. leta starosti.

2.3.2.6 Delno izplačilo za izgubljeni dohodek

Plačilo za izgubljeni dohodek je osebni prejemek, ki ga prejme eden od staršev, kadar prekine delovno razmerje ali začne delati krajši delovni čas zaradi nege in varstva otroka s težko motnjo v duševnem razvoju ali težko gibalno oviranega otroka. To pomeni, da eden od staršev (mati ali oče otroka) bodisi zapusti dotedanjo službo, začne delati samo 4 ure na dan ali pa se odjavi iz evidence brezposelnih oseb na območni enoti
Zavoda RS za zaposlovanje, zato da ostane doma z otrokom, ki potrebuje posebno nego.

3 DELO SOCIALNIH DELAVK NA PODROČJU DRUŽINSKIH PREJEMKOV

3.1 Delo socialnih delavk kot nosilk javnih pooblastil

Center za socialno delo (CSD) je edina temeljna institucija, ki z ukrepi za zagotavljanje socialne varnosti pokriva pretežni del področja socialnega varstva (Flaker in drugi, 2002: 424).

Bistvena vloga socialnih delavk v javnem sektorju je, da zagotovi pristop do storitev vsem možnim uporabnikom (Flaker in drugi, 2002: 127).

Jordon pravi, da socialni delavci delujejo med ljudmi, uporabljajo njihovo govorico in logiko, ki je podobna vsakdanji. Pravi tudi, da je škoda plačevati socialne delavce tam, kjer so postopki natančno predvideni.

Spretnosti so tehnična osnova socialnega dela. Mednje sodijo: spretnost pogovarjanja, poslušanja, spretnost ocenjevanja, dela v skupinah, spretnost krepitve moči, spretnost organiziranja storitev, življenja, spretnost dokumentiranja, spretnost promocije socialnega dela (Flaker in drugi, 2002: 128, 129).

Najlažje si delo socialnih delavk na področju družinskih prejemkov predstavljamo, če preberemo naloge, ki jih mora opraviti po katalogu nalog, ki ga je pripravila Skupnost CSD-jev Slovenije. Zato najprej predstavljam primer zapisa nalog:

Starševsko varstvo in družinski prejemki
Namen naloge: varstvo družine in njenih članov
Uporabnik: družina
Podlaga za izvajanje: Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, Zakon o dohodnini, Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Zakon o socialnem varstvu, Zakon o varstvu osebnih podatkov, Zakon o upravnih taksah, Pravilnik o metodologiji za upoštevanje dohodka iz kmetijskih dejavnosti
Izvajalci: strokovni delavci po 69. čl. ZSV

Primer: urejanje starševskega dopusta in starševskega nadomestila

Opravila, kot si sledijo v zaporedju:

	Opravila	*Nujna opravila*	*Možna opravila*	*Opombe*
1	*Preučitev vloge: informativni pogovor, predstavitev pravic, obveznosti, načina uveljavljanja pravic, izročitev potrebnih obrazcev.*	*Stranko je potrebno seznaniti z njenimi pravicami glede na njen status, ji izročiti vse potrebne obrazce ter jo seznaniti z roki, ki jih je potrebno upoštevati pri uveljavljanju posameznih pravic, z obveznostmi, ki jih ima do delodajalca, ter s posledicami neupoštevanja rokov.*	*Pridobiti določene priloge – izvlečke iz evidence o vključitvi v zavarovanje, dokazilo o stalnem bivališču.*	*Pomembno je, da je porodnica res o vsem obveščena, da je seznanjena z vsemi pravicami in dolžnostmi. Vendar se je ne obremenjuje s posameznimi dokumenti, ki si jih lahko priskrbimo sami.*
2	*Odločba.*	*Pregled dokumentacije; ali je vloga popolna, ali so usklajeni datumi, tj. predvideni datum poroda z obveznim nastopom porodniškega dopusta in izjavo delodajalca, ali je upravičenec zavarovan za starševsko varstvo. Izračun osnove za starševsko nadomestilo. Potrebno je poskrbeti za ažurno vročitev odločb, posebej delodajalcu, ki mora biti obveščen v 15 dneh po priznanju pravice.*	*Pridobitev manjkajočih podatkov za izračun osnove za starševsko nadomestilo s strani ZZZS.*	*Nekatere odločbe je potrebno izpisati posamezno v Wordu.*
3	*Izplačilo (mesečno), kontrola izplačil.*	*Kontrola izplačil, odlaganje plačilnih list v spise.*		
4	*Prijave oz. odjave v pokojninsko in invalidsko zavarovanje.*	*Izpolnitev obrazcev M-1, potrditev prijav oz. odjav na ZZZS. Vnos sprememb v računalnik.*		
5	*…*	*…*	*…*	*…*

Katalog izredno natančno opisuje naloge in postopke, ki jih mora socialna delavka opraviti, vendar se mi je ves čas branja teh nalog porajalo vprašanje, kje je tukaj kaj socialnodelavskega.

Pri delu na CSD se v večini uporabljajo pravila splošnega upravnega postopka. Delovno področje socialnega delavca določa zakon. In velikokrat se zaradi nezdružljivih vlog, ki jih ima socialni delavec na svojem delovnem mestu (več o konfliktu vlog v: Valenčič, 1994, Miloševič Arnold, 1987), giblje na meji med funkcijo nadzora in funkcijo pomoči. To je Sizifovo delo, vsaj s perspektive želje, da nas uporabnik vidi kot vir pomoči. Nadzorna funkcija zagotovo dela škodo funkciji pomoči. Iz lastne izkušnje vem, da v odnosu socialni delavec – uporabnik ni kančka socialnodelavskega odnosa, ni partnerstva. S tem po definiciji obstaja konflikt med oblastno funkcijo CSD ter osnovnimi nalogami svetovanja in pomoči (Kovač, 2007: 58). Uporabnik, ki se na tem mestu prvič sreča s socialno delavko, jo vidi kot administratorko in nikakor ne kot osebo z visoko izobrazbo, človečnostjo in možnostjo empatije, sočutja, pogovora. Osnovna naloga socialnega dela naj bi bila svetovanje in pomoč, ne pa izpolnjevanje obrazcev in preverjanje datumov. Na to kaže tudi dejstvo, da v mnogih (manjših) centrih na tem delovnem mestu sploh nimajo zaposlenih socialnih delavk, ampak (višje) upravne delavce. Sprašujem se, kako lahko isto delo opravljata dva popolnoma različna poklicna profila, kljub temu da je delo jasno opisano v katalogu nalog za socialne delavce.

3.2 Družina in socialno delo

Družina je most med posameznikom in družbo. Družina je temelj; in če so odnosi v njej dobri, če družina funkcionira, lahko pričakujemo, da bo tudi vsak član te družine »dober« član družbe, »dober« državljan. Za otroka je izredno pomembno, da odrašča v t. i. zdravi družini. Če vzamemo primer mladostniškega prestopništva, je skupna značilnost vrsta težavnih ali za razvoj neugodnih življenjskih okoliščin in hujših napak v uporabljenih vzorcih in metodah socializacije, in to že v osnovnih, primarnih socializacijskih skupinah – družinah (Poštrak, 1987: 12).

Starša, ki pričakujeta otroka, sta na pragu novega življenjskega obdobja, ki jima prinaša nove izzive, polno lepih trenutkov in tudi manj prijetne izkušnje. Življenjske situacije, ki zahtevajo hitro spremembo življenjskega sloga, socialnih vlog in medsebojnih odnosov, so

za posameznika stresne. Poporodno obdobje je ravno zato, ker zahteva mnogo prilagajanj, naporno ter fizično in psihično stresno (Skočir, 2005: 119).

To je razlog, da vidim na tem področju izredno priložnost za socialno delo, kajti naloga socialnega dela je tudi usmerjenost na družbene spremembe, opozarjanje in pomoč staršema na njuni novi poti.

Socialno delo je v primerjavi z drugimi strokami vsekakor specifično. Glede na to, da se mati med nosečnostjo srečuje z različnimi strokovnjaki, je prav, da mesto na tej poti najde tudi socialno delo.

Delovni odnos je način pomoči v socialnem delu, ki se ustvarja skozi pogovor. V delovnem odnosu se uporablja jezik, ki opogumlja, podpira sodelovanje, spoštovanje in vabi k soustvarjanju (Čačinovič Vogrinčič, 2005).

Strokovni delavec v procesu pomoči odstopi s pozicije vnaprejšnjega poznavanja problema in predpisovanja rešitve zanj. Sedaj je odgovoren predvsem za »odpiranje prostora za pogovor, v katerem se lahko razvijejo novosti, nove zgodbe, pripovedi o sebi« (Andersonova in Goolishian v: Šugman Bohinc, 2000: 181).

Tako pa se starši srečajo s socialnimi delavkami le takrat, ko urejajo vse potrebne formalnosti za pridobitev pravic po zakonu. Velikokrat jih imajo za administratorke in ne za strokovnjakinje na svojem področju. Pomembno je, da ima uporabnik dobro izkušnjo s socialnimi delavkami, in prav tukaj je priložnost, kjer bi jo lahko dobil. Če bi imel posameznik dobro izkušnjo, dobro mnenje, zaupanje v delo socialnih delavk, bi morda že prej pomislil na to, da potrebuje pomoč ali nasvet, ne pa čakal tako dolgo, da družina že globoko zabrede. Na možne »signale« bi bil bolj pozoren, jih prepoznal in ukrepal.

3.3 Formalna in neformalna pomoč staršem

Starši imajo na voljo kar nekaj pomoči, predvsem s strani tistih, ki sestavljajo njihovo neformalno socialno mrežo, kot so prijatelji, starši…Podporo lahko partnerja dajeta tudi drug drugemu.

Marsikateri starši poiščejo informacije s pomočjo knjig, interneta. Poleg tega je organizirana šola za bodoče starše, ki je prostovoljna. Šola za bodoče starše je organizirana oblika skupinske zdravstvene vzgoje, namenjena staršem, ki v družini pričakujejo otroka. V zdravstvenih ustanovah je to že utečena oblika predporodne zdravstvene vzgoje, ki s specifičnim znanjem spodbuja zdrav način življenja nosečnice in odgovorno starševstvo ter

z dobrim informiranjem omogoča odločanje v korist zdravja cele družine (Frankič, Bigec, Dajčman, Mali, Mikl, Šrok, Veingerl, 2006: 63).

Vsebine šole za starše so razdeljene na zgodnjo (prvo trimesečje) in pozno nosečnost (zadnje trimesečje). V zgodnji nosečnosti zajemajo zgodnjo pripravo na porod in so namenjene zdravemu načinu življenja nosečnice in družine, fiziološkim značilnostim in posebnostim v nosečnosti ter pravicam iz državne zakonodaje. V pozni nosečnosti pa so podane vsebine, ki se nanašajo na porod ter fizično in psihično pripravo nanj. Obdobje po porodu je namenjeno otročnici in negi otroka, kjer po obsegu izstopa aktivnost hranjenja otroka, ki je v celoti namenjena dojenju in morebitnim težavam pri njem (Frankič, Bigec, Dajčman, Mali, Mikl, Šrok, Veingerl, 2006).
Kljub temu menim, da je šola za starše še vedno bolj medicinski kot socialni model. Bistvena razlika med medicinskim in socialnim modelom je ta, da pri socialnem modelu vodje programov oz. strokovnjaki upoštevajo interese uporabnikov, pri medicinskem modelu pa je moč odločanja na strani vodij programov (Knez, 2007: 85).
Verjamem, da lahko znanje, ki ga starši dobijo v šoli, zelo pomaga. Vendar je z vidika matere pomanjkljivo, saj je ne opremi z informacijami, ki bi ji pomagale razumeti morebitne nepredvidene občutke po porodu. Zelo pomembna je senzibilna podpora materi pri razumevanju njenih občutkov, kjer večini pomaga že svetovanje, pogovori ali različne oblike psihoterapij z usposobljenimi strokovnjaki (Drglin, 2003).

3.4 Uvedba svetovalnih pogovorov

Menim, da bi morale biti na CSD določene naloge drugače organizirane. V aktualnih reformah javne uprave je predvideno, da bi se del, ki se nanaša na odločanje v zvezi z družinskimi prejemki in ki predstavlja zgolj administrativno delo prenesel na upravne enote. Država bi tako odvzela centrom del javnih pooblastil. Ločevanje nalog na administracijo in na naloge, ki jih opravljajo socialne delavke se mi zdi smiselno. Je pa nesmiselno to, da bi se zadeva prenesla na upravne enote, ki so še bolj zbirokratizirane. Poleg tega bi v celoti iz tega »procesa« izključila socialne delavce. Glede na to, da predlagam uvedbo svetovalnega pogovora, je to še posebej nesmiselno, saj bi najprej uporabnike poslali drugam, potem pa jih ponovno »vabili« nazaj. Če pa se administracije le loči in jo na CSD opravijo upravni

delavci, pa lahko uporabnik, ob enem obisku, opravi tudi svetovalen pogovor, pri socialni delavki.
Z uvedbo svetovalnega pogovora bi socialne delavke razbremenili birokracije, one pa bi lahko naredile nekaj na preventivi družinske problematike.
Tako se mi zdi uvedba svetovalnih pogovorov smiselna. Tema in namen svetovalnega pogovora bi bila res »pogovor« in ne kakršnokoli preverjanje stanja ali staršev. Predvsem bi bil usmerjen v to, s čim se novopečena mama sooča po porodu, v njene občutke. Glavni namen pogovora bi bil pripraviti starše na manj prijetno plat starševstva in jim posredovati podatke, kam se lahko v določenih situacijah zatečejo po pomoč (skupine za samopomoč v okolici, ustrezna literatura, pogovor s socialno delavko itd.).

Prav je, da starša slišita nekaj tudi na temo starševstva, prikazanega v bolj realni luči, kot nam ga predstavlja družba. Obenem bi bilo primerno starše opozoriti in ozavestiti glede možne poporodne depresije in občutkov, ki so povsem normalni in se jih materi ni potrebno sramovati. Znano je namreč, da zdravstveni delavci v 50 % poporodno depresijo prezrejo, ženske pa zaradi strahu pred stigmatizacijo le redko poiščejo pomoč. Mnogi avtorji zato trdijo, da bi bilo potrebno načrtno precejanje in odkrivanje žensk s tveganjem za poporodno depresijo. Vzrok, da ženske ne poiščejo pomoči, je njihov strah pred družbo, ljudmi, ki bi lahko mislili, da za svojega otroka niso sposobne skrbeti, ter prisotnost stigme, ki obkroža duševne bolezni. Ženske za svoje počutje krivijo tudi materinstvo in njegovo zahtevnost (Skočir, 2005).

Simptomi poporodne depresije so: izguba energije in motivacije; težave s spanjem, pogost jok; občutki manjvrednosti, obupa in krivde; večja nihanja telesne teže, izguba ali pretiran apetit; nezmožnost uživanja v življenju; občutki strahu, nemira in tesnobe, strah, da bi poškodovale sebe ali otroka (Malačič Kladnik, 2007).
Če bi mati slišala več o možnih občutkih po porodu in bila s tem seznanjena, poučena, bi vedela, da ni z njo nič narobe in da je prav, da si vzame čas zase, se o svoji stiski z nekom pogovori. Pa tudi njen partner, otrokov oče, bi vedel, kaj lahko pričakuje, kaj se dogaja, kaj lahko stori. Če mati o tem nič ne ve, vso svojo energijo porabi za to, da te občutke skriva (saj se jih sramuje), in je s tem tako zaposlena, da nima ne časa ne volje in ne potrebe, da bi raziskala, kaj se dogaja z njo.

Socialne delavke bi lahko staršem, ki bi se znašli v stiski, pomagale tudi kasneje. Starša, ki bi imela za seboj prijeten svetovalni pogovor in bi socialno delavko že poznala, bi se zagotovo raje obrnila nanjo. Starši velikokrat potrebujejo samo spodbudo, dodatno informacijo, ki jim pomaga, da sami najdejo pot naprej. In to je bistvo socialnega dela: sodelovanje, pomoč, informiranje, soustvarjanje, ne pa vodenje.

Vsekakor pa bi bilo primerno, da bi bila pomoč organizirana tudi za naprej, po porodu. V kolikor bi se starša znašla v stiski, npr. v obliki skupin za samopomoč. Skupine za samopomoč so ene izmed dopolnilnih in s strani uporabnikov precej cenjenih virov neformalne pomoči. Delujejo na principu laično civilne osebne iniciative in osebne odgovornosti prizadetih. V skupinah se prepletata izkušnja materinstva in s strokovnim znanjem podkrepljen celostni pristop k reševanju težav in stisk. Mišljene so kot dopolnilo strokovnemu delu in javni družbeni organiziranosti (materinskim šolam, patronažni službi itd.) pri zadovoljevanju človeških potreb in reševanju stisk. Gre za prispevek na preventivnem področju, saj gre za prepoznavanje in učenje nove, materinske vloge, za usklajevanje medčloveških odnosov in preživljanje časa v obdobju porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka (Troppan, 2007).

Na splošno velja, da se socialno delo ukvarja predvsem s težavami in stiskami. Tako je tudi največkrat prikazano v očeh javnosti, zato nemalo ljudi ob besedi »socialni delavec« ne pomisli na kaj prijetnega. Na prvi pogled se torej morda zdi, da pri dogodku, kot je rojstvo otroka, socialni delavec nima kaj iskati, saj gre za pričakovanje novega družinskega člana, za »veselo« pričakovanje. Glede na vse zapisano pa velja ravno nasprotno. Prav je, da si mesto pri tem dogodku izbori tudi socialno delo.

4 RAZISKAVA

4.1 Problem

Pobudnica raziskave sem sama, saj sem pred kratkim postala mati in se ob tem srečala z delom socialnih delavk na področju starševskega varstva oziroma družinskih prejemkov. Že ob urejanju vseh pravic, ki mi po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (ZSDP) pripadajo (pred rojstvom otroka), sem imela občutek, da sem od stika s socialno delavko odnesla premalo oziroma ne tisto za kar naj bi bila socialna delavka usposobljena. Socialna delavka je v tej situaciji, ob obisku uporabnika, le opravila funkcijo izvrševalca javnih pooblastil.

Po rojstvu otroka pa se je moje mišljenje še okrepilo. Dobila sem potrditev, da bi mi ta stik s socialno delavko lahko dal več. Srečala sem se s precej drugačnimi občutki, kot sem jih pričakovala in prav zato sem začela prebirati gradivo, ki govori o starševstvu v bolj realni luči, kot pa nam ga skonstruira družba, okolica. Videla sem priložnost, da bi lahko socialna delavka pripomogla k bolj realni predstavi kaj starševstvo zares prinese.

Pa tudi dejstvo, da to isto delo na področju starševskega varstva in družinskih prejemkih (ki je jasno opisano in opredeljeno v katalogu nalog za socialne delavce) ponekod opravljajo upravni delavci, ponekod pa socialne delavke govori zase in v prid mojemu razmišljanju.

Cilj raziskave je preveriti, kaj o tej ideji pravijo socialne delavke, ki delajo na tem področju. Se jim zdi ideja zanimiva, smiselna, izvedljiva? Kje vidijo prednosti, kje slabosti? Na drugi strani pa preveriti, kakšne potrebe imajo starši. Bi jim bilo lažje, če bi jim nekdo predstavil starševstvo tudi iz te plati, jih seznanil z morebitnimi neprijetnimi čustvi in mrežo pomoči, ki je na voljo v njihovi okolici? Bi to smatrali kot poseg v njihovo zasebnost ali kot dobronamerno pomoč?

Cilj raziskave je torej poiskati odgovore na vsa zastavljena vprašanja. Glede na rezultate pa premisliti ali je sploh potreba, da se posega v to prakso dela in razmišlja o novih načinih dela, ki bi jih lahko vnesli v ta odnos. Verjamem, da ta način dela ni značilen le za področje starševskega varstva oz. družinskih prejemkov, ampak se pojavlja na mnogih področjih socialnega dela.

4.2 METODOLOGIJA

4.2.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativne narave. Usmerjena je v stvarne probleme, s katerimi se srečujejo starši oz. bolj natančno mati, posledično pa tudi oče, ki prav tako ne ve, kaj se dogaja s partnerko. Motiv za takšno raziskavo je bila deloma radovednost, kaj o uvedbi svetovalnega pogovora pravijo strokovnjaki in kaj uporabniki. Vendar po drugi strani menim, da je predstava o materinstvu v današnji družbi problem, na katerega je potrebno opozoriti in odgovoriti. S pomočjo ankete, razdeljene na več sklopov, sem pri socialnih delavkah preverila, kaj menijo o uvedbi svetovalnega pogovora. Glede na dobljene podatke sem izvedla krajšo anketo z uporabniki. Podatki so obdelani in analizirani večinoma na besedni način, brez uporabe merskih postopkov.

4.2.2 Viri podatkov

Merski instrument, ki smo ga uporabili za socialne delavke, je bila anketa, sestavljena iz 4 sklopov. Dva sklopa sta bila namenjena preverjanju zamisli o uvedbi svetovalnega pogovora. Druga dva sklopa sta bila namenjena pridobitvi podatkov o anketirancu (v tem primeru socialni delavki). Pred začetkom ankete je opisan potek svetovalnega pogovora. Anketirancem je bilo rečeno, da naj bi takšno vrsto svetovalnega pogovora v raziskovalne namene izvedli v Avstraliji v okviru AIFS (Australian Institute of Family Studies). Ta podatek je seveda izmišljen in je služil predvsem temu, da bi bili anketiranci čim bolj objektivni in ne bi zamisli že vnaprej negirali. Socialnim delavkam je bila predstavljena zgodba, o kateri so lahko podale svoje strokovno mnenje in se jih ni dotikala neposredno. Neposredno v tem smislu, da ni kritizirala njihovega načina dela oz. smisla niti jim ni vzbudila občutka nelagodja ob možni uvedbi svetovalnega pogovora pri nas, saj bi lahko bila katera zaradi preobremenjenosti usmerjena predvsem v to oz. pod vplivom tega občutka.

Dodatek 1: Primer vprašalnika

4.2.3 Vzorec

Za strokovno mnenje sem zaprosila več socialnih delavk, ki delajo na področju starševskega varstva. Poklicala sem na 20 različnih CSD-jev in se s 14 socialnimi delavkami dogovorila, da izpolnijo posredovani vprašalnik. Ker sem se bala osipa, sem vsem ostalim centrom

posredovala ankete po elektronski pošti na naslov, ki je objavljen na spletni strani Skupnosti CSD-jev. V e-pošti sem jim razložila, za kaj gre, in prosila za sodelovanje. Vrnjenih sem dobila 14 anket, kar ocenjujem kot dober odziv. Še posebej zato, ker na nekaterih CSD-jih na področju starševskega varstva nimajo zaposlenih socialnih delavk, ampak (višje) upravne delavce. Poleg tega sem jim dala sorazmerno kratek rok za izpolnitev ankete (1 teden).

4.2.4 Obdelava in analiza podatkov

Prejela sem 14 vrnjenih anket, od tega 3 po e-pošti in 11 po pošti. Vrnjene ankete sem označila s črkami od A do N. Prvi del anket sem analizirala kvalitativno s pomočjo kodiranja. Postopek sem v grobem opravila skozi 6 korakov: urejanje gradiva, določitev enot kodiranja, odprto kodiranje, izbor in definiranje relevantnih pojmov in kategorij, odnosno kodiranje in oblikovanje končne teoretične formulacije (Mesec, 1997: 20). Delala sem po navodilu iz študijskega gradiva za metodologijo. Analiza gradiva je postopek, pri katerem s kategorizacijo in klasifikacijo enot gradiva oblikujemo pojme, ki jih nato med seboj povežemo v sodbe (izjave, propozicije) ter oblikujemo teoretične modele in pojasnitve (Mesec, 1997: 20).

Ostale dele ankete sem analizirala kvalitativno, tako da sem seštela vse odgovore in jih prikazala v tabeli. Iz tega je razvidno, koliko socialnih delavk se je odločilo za posamezni odgovor oz. vrednost odgovora. Rezultate sem zaradi boljše preglednosti ponazorila tudi grafično. Ko sem obdelala ankete, ki so jih izpolnile socialne delavke, sem opravila 4 ankete še z uporabnicami, ki so pred časom postale matere. Postavila sem jim štiri vprašanja, ki so se nanašala na izkušnjo materinstva, in eno vprašanje, ki se je nanašalo na predstavljeni svetovalni pogovor. Podatke sem obdelala kvantitativno, tako kot prvi del anket za socialne delavke.

Rdeča nit raziskave in posledično rezultatov je predlog uvedbe svetovalnega pogovora. Smiselno se mi torej zdi, da ga zaradi boljšega razumevanja rezultatov predstavim v takšni obliki, kot je bil predstavljen socialnim delavkam in kasneje uporabnicam.

> ***» SVETOVALNI POGOVOR***
>
> *Svetovalni pogovor je potekal v temu namenjenem prostoru, kjer ni bilo drugih uporabnikov in pogovora ni nihče motil. Pogovor ni bil usmerjen v kakršnokoli preverjanje stanja ali staršev, ampak predvsem v to, s čim vse se novopečena mama*

sooča po porodu, z njenimi morebitnimi občutki pri tem. Glavni namen pogovora je bil pripraviti starše na manj prijetno plat starševstva.

Kot vemo, je rojstvo otroka v družbi poznano kot nekaj lepega, kot dogodek, ki te spremlja vse življenje. In v osnovi je tako. Vendar ni vedno vse tako popolno, kot se zdi na prvi pogled. S tem ne bi bilo nič narobe, če ne bi družba skonstruirala vloge matere tako, kot jo je. Otrok je v današnji družbi zamenjal patriarhalnega moža in zavzel središče doma, zato je povsem razumljivo, da se mu mora mati popolnoma predati in hkrati v tem tudi neizmerno uživati. Nemalokrat pa ostanejo matere same z občutki nemoči, krivde, razočaranja, slabe vesti na robu obupa. O tem se praviloma ne govori, zato matere o tem največkrat ne upajo spregovoriti, ker bi svetu pokazale, da so slabe matere. Vse mame, prijateljice, sorodnice, sodelavke okoli njih so namreč popolnoma navdušene nad vlogo matere. Če pa neka novopečena mati ne čuti vedno tako, pa velja, da je zagotovo nekaj narobe z njo. »Povprečna« mati ponavadi nima nikogar, ki bi ji povedal, da ni nič narobe z njo, če te blaženosti ob otroku ne čuti ves čas. Da zaradi tega, ker ne zmore vedno, ker včasih rabi pomoč in čas zase, še ni slaba mati, ampak ravno nasprotno. Svetovalni pogovor je bil usmerjen v razčiščevanje te problematike.

Kot se je pokazalo, se mnogim bodočim staršem ni niti sanjalo, zakaj jim socialna delavka kaže starševstvo v povsem drugi luči, z druge perspektive, zakaj govori o starševstvu povsem drugače, kot je običajno. Vendar so bili raziskovalci prepričani, da je bil namen dosežen. Mladi starši so slišali tudi drugo plat medalje in mati je pol leta za tem lahko točno vedela in spoznala, o čem je takrat govorila socialna delavka; prepoznala je občutke, vedela je, da ni z njo nič narobe, vedela je, kaj mora storiti, kam se lahko obrne po pomoč, vedela je, da mora biti v družini prostor tudi za njeno individualnost.«

Zaradi boljše preglednosti so rezultati razdeljeni na podatke, ki sem jih dobila z anketiranjem socialnih delavk, in podatke, ki sem jih dobila od uporabnic. Poleg tega so podatki, ki sem jih dobila z anketiranjem socialnih delavk, razdeljeni po sestavi vprašalnika.

5 REZULTATI

5.1 Rezultati anketiranja socialnih delavk

Prvi del vprašalnika je bil sestavljen iz 3 splošnih vprašanj. Ker so se anketiranke pri prvem in drugem vprašanju razpisale zelo podobno, sem ju združila.

V1: Prosimo, da opišete, kakšno je vaše mnenje o takšnem svetovalnem pogovoru, imate glede takšnega pristopa kakšne pripombe, kakšni so vaši občutki nasploh glede tega?

V2: Ali se vam takšen pogovor zdi smiseln kot pomoč bodočim staršem, ali bi mu bilo potrebno še kaj dodati, kaj odvzeti, kaj bolj ali manj poudariti?

DEFINIRANJE POJMOV IN UREDITEV IZJAV S POMOČJO KOD IN SPREMENLJIVK

RAZLOGI ZA UVEDBO SVETOVALNEGA POGOVORA

a) Splošni odziv

- je zelo koristen (A1, M1)
- bili bi dobrodošli (D1)
- velja razmisliti (E3)
- je zelo dober (L1)
- dober pristop (A3)
- smiseln, če ga že ni v materinski šoli (D3)
- nujen za vse bodoče starše (M2)
- takoj bi delala na takih pogovorih (L5)

b) Glede na vsebino pogovora

- pogovor smiseln (A4, K1, I4)
- strinjam se s predlagano vsebino (G1)
- osnovna priprava na starševstvo (M3)
- starši tovrstne pogovore potrebujejo (M6)

- koristen za oba starša (L2)
- starši radi govorijo o starševstvu (D2)

- **Informiranje, ozaveščanje**

- daje konkretne informacije bodoči materi (I1)
- ozavesti mater, kam se lahko obrne po pomoč (I2)
- smiselno je ozaveščanje o problemih, ki nastajajo, ko ženska postane mati (I4)
- je potreba po predstavi tudi manj prijetne plati materinstva (J1)
- mati ali starša bi dobila informacije za prepoznavanje lastnih potreb (G3)
- mati ima pravico biti nezadovoljna, žalostna, jezna (M5)

- **Podpora**

- vse je prepuščeno osebnosti staršev (C2)
- mati dobi občutek, da ni edina, ki se sooča s takimi težavami (I3)
- z rojstvom otroka se pojavijo tudi nekateri problemi, ki so bili prej skriti (J2)
- mati lahko spregovori o svoji stiski, ki jo doživlja kot mati (K3)
- da se pove, da so občutki povsem normalni (M4)
- takšnih izkušenj ne dobijo nikjer (A2, C1)

- **Možnost za spremembo**

- večji občutek lastne moči (G4)
- nerealna predstava materinstva (J6)
- razbijanje tabujev »cankarjanske matere« (K2)
- bodoča mama je glede na naravo in tradicijo bolj pripravljena kot oče (E4)
- lažja vloga matere, če bi bili vsi očetje pripravljeni (E5)
- materi je v pomoč, da te stvari sliši tudi otrokov oče (L3)

c) Delo socialnih delavk

- **Spreminjanje javnega mnenja**

- pomemben prvi stik s strokovnim delavcem zaradi oblikovanja predstave o funkcionalnosti CSD-ja (G6)
- približali bi delo, storitve, naloge CSD-ja uporabnikom (G7)
- smiseln kot ponudba s strani strokovne delavke (G8)

- namerno povečana občutljivost strokovnih delavcev do stisk uporabnikov (G12)
- vnašamo človeški odnos v profesionalnost (K10)

- **Motivacija socialnih delavcev:**

- vsebinsko nekaj, kar ti daje motivacijo, elan, zadovoljstvo … (D7)
- nov način dela (G11)
- popestritev birokratskega dela (K7)
- z večjim veseljem sprejmeš ljudi (K8)
- vidiš izziv (K9)
- večje zaupanje do institucije CSD-ja (K11)
- ustvarjanje občutka spoštovanja na obeh straneh (K12)

RAZLOGI PROTI UVEDBI SVETOVALNEGA POGOVORA

a) Splošni odziv

- dopolnitev predavanj na materinski šoli (B1)
- ne zdi se mi smiseln pred porodom (B5)
- nesmiseln (N1)

b) Vsebina pogovora

- določeni starši bi ga lahko sprejeli kot »vsiljevanje« določenih pogledov strokovnega delavca (J7)
- starši ne bodo upoštevali naših predlogov (N3)

c) Starševstvo

- starši zelo samozavestno vstopajo v starševstvo (E1)
- starši ne želijo nasvetov (E2)
- vsak posameznik se sam odloča za starševstvo (N2)

d) Omejitve zaradi dosedanjega dela

- informacije, posredovane ob oddaji vloge, že sedaj preobširne (B2)
- ne vidim možnosti za individualno obravnavo (B3)
- katalog nalog ne predvideva svetovalnih pogovorov (B4)

- prevelika količina dela, da bi lahko opravljali svetovalne pogovore (A7)
- zaradi količine dela časovno neizvedljivo (C5)
- dodatno delo (D4, F4, J8, G13)
- povečan obseg dela (E6)
- sedanja kadrovska pokritost ne omogoča takšnega načina dela (G15)
- ob zdajšnji organizaciji dela nemogoče (H8)
- porušilo bi delo delavca na CSD-ju (L6)
- socialni delavci imamo premalo znanja, izkušenj za strokovne nasvete (M8)
- dodatno delo in obremenitev (N4)
- nimam dovolj strokovnega znanja, da podam mnenje (C4)

PREDLOGI

a) Glede izvedbe

- izobraževanje za starševstvo bi bilo potrebno vključiti že v proces rednega izobraževanja (C3)

- **Uporabnik**

- opraviti pogovor s starši, ki to želijo (F1, G9, H1, H3)
- smiselna za nekatere (F3, J9)
- opraviti pogovor s tistimi, ki so že bili v obravnavi na CSD-ju (F2)
- potrebno je vključiti tudi očeta (H2)
- potreben že pred porodom, ko imata še čas (L4)

- **Socialni delavec**

Usposobljenost

- strokovnost socialnega delavca je zelo pomembna (G2)
- delavec bi moral biti usposobljen za to (B6)
- potrebno bi bilo pridobiti strokovno znanje (C7)
- zelo dobro podkovan kader (H10)
- uspešnost odvisna od pristopa (J14)
- strokovni delavec sočuten do ljudi (J14)
- namen ni poučevanje, ker bi šlo za poseganje v ljudi (K15)
- vodstvo izkušenih strokovnjakov (M7)

- drugi strokovnjaki bolj kompetentni (M9)
- ne bi smelo biti nobenih vrednostnih sodb (G5)

Izvedba

- da bi spodbudili radovednost, da bi poskusili (G10)
- javna pooblastila jasno ločena od svetovanja (B7)
- oboje (administracijo in pogovor) ne sme delati isti delavec (B8)
- potrebni dodatni kadri (F5, G16, H9, I6)

b) Glede vsebine

- potrebno odvzeti negativen prizvok (H4)
- materi se pove, da ni greh, če ne more dojiti – razbremenjevanje (K4)
- poudarja, kaj vse bi lahko šlo narobe (H5)
- ni trend, da je otrok postavljen v središče (H6)
- v središču naj bi bil vedno partnerski odnos (H7)
- pomembno, kako otrok vpliva na očeta (I5)
- številne mamice morajo po porodu opraviti vse same (J3)
- partnerji se po porodu nekam »potegnejo« ((J4)
- partnerji po porodu čisto odpovejo (J5)
- pomembno je negovati partnerski odnos (K5)
- mati je lahko le mati in oče je lahko le oče (K6)

V3: Kaj bi po vašem mnenju pomenilo za vaše delo, če bi takšne pogovore uvedli pri nas?

a) Opis dosedanjega dela

- živimo v birokratskem času (A5)
- preveč nasičeno z administracijo (A6)
- preobremenjenost delavcev (A7, D6, G14)
- potrebna reorganizacija del in nalog delovnega mesta (C6)
- slabo organizirano (D5)

Drugi del vprašalnika

Sestavljen je iz 4 vprašanj. Pri vsakem izmed vprašanj je nanizanih 5 trditev, pri katerih so socialne delavke označile stopnjo strinjanja s trditvijo. Pri čemer je 1– sploh se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – ne vem, 4 – strinjam se, 5 – popolnoma se strinjam.

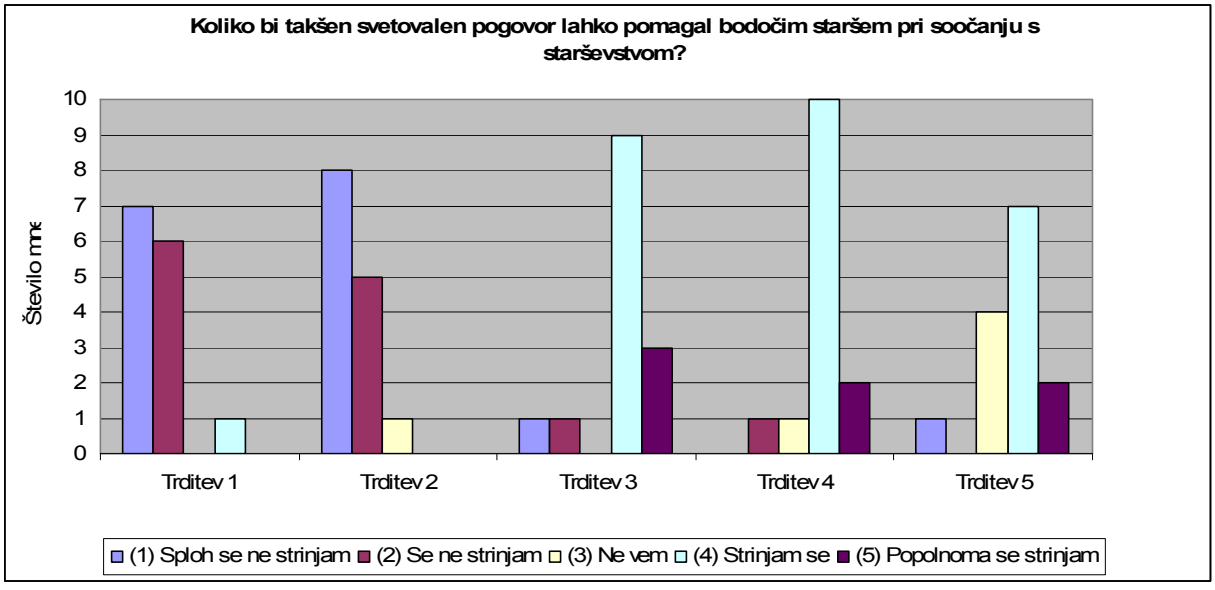
Navedeno je število socialnih delavk, ki so se odločile za določeno strinjanje s trditvijo.

V1: Vaša ocena, koliko bi takšen svetovalni pogovor lahko pomagal bodočim staršem pri soočanju s starševstvom.

TRDITEV:	1	2	3	4	*5*
1: Svetovalni pogovor je nesmiseln, saj se večina mater, bodočih staršev ne sooča s temi težavami, vprašanji, občutki.	7	6		1	
2: Svetovalni pogovor jim ne bi koristil in ne bi prinesel nič novega.	8	5	1		
3: Svetovalni pogovor bi jim dal drugačen, bolj realen pogled na starševstvo.	1	1		9	3
4: Svetovalni pogovor bi jim olajšal soočenje z novo nastalo situacijo, občutki.		1	1	10	2
5: Svetovalni pogovor bi bil lahko ključen pri preventivnem delu z družino.	1		4	7	2

1 – sploh se ne strinjam, …, 5 – popolnoma se strinjam

Graf 4.1. Koliko bi takšen svetovalni pogovor lahko pomagal bodočim staršem pri soočanju s starševstvom?

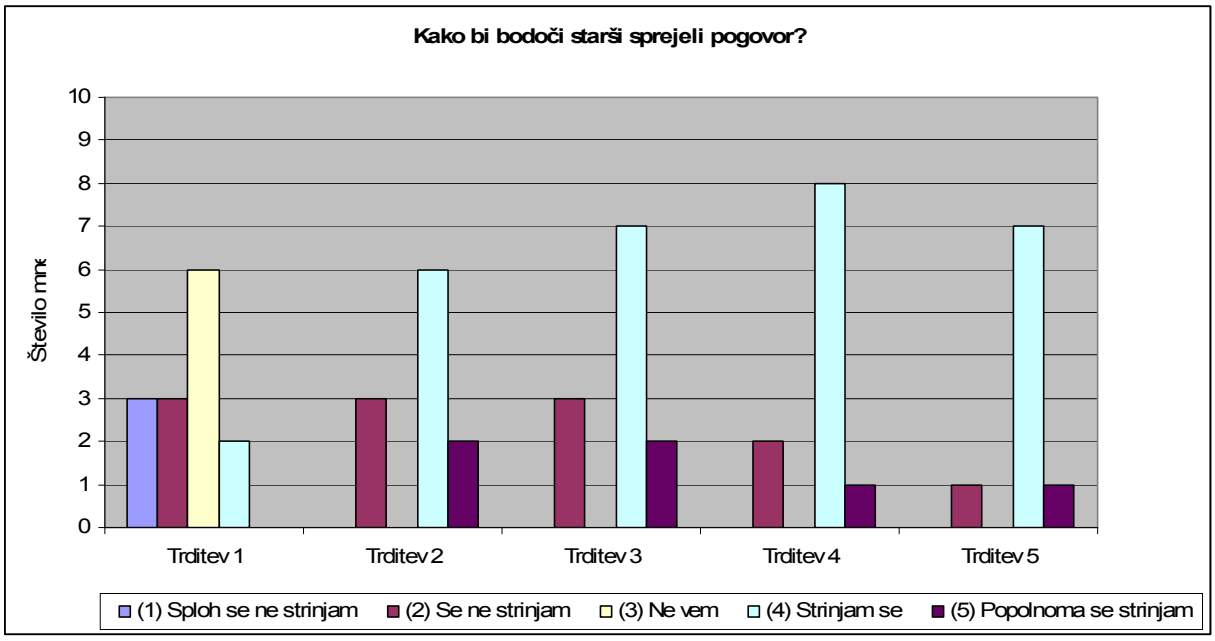
Glede na rezultate se je največ socialnih delavk opredelilo za trditvi 4 in 5. Socialne delavke so mnenja, da bi staršem svetovalni pogovor olajšal soočenje z novo nastalo situacijo in bi bil ključen na preventivnem delu z družino.

V2: Vaša ocena, kako bi bodoči starši sprejeli svetovalni pogovor.

TRDITEV:	1	2	3	4	*5*
Izredno odklonilno, kot poseg v njihovo zasebnost.	3	3	6	2	
Opravili bi ga bolj zaradi nuje kot po lastni izbiri.		3	3	6	2
Zanimalo bi jih, kaj ima socialna delavka povedati, vendar sami ne bi ravno veliko govorili.		3	2	7	2
Čeprav bi bili na začetku skeptični, bi lahko bili po pogovoru zadovoljni.		2	3	8	1
Kot izredno priložnost, da jim lahko strokovnjak pomaga pri reševanju strahov, posreduje dodatne informacije …		1	5	7	1

1 – sploh se ne strinjam, …, 5 – popolnoma se strinjam

Graf 4.2. Kako bi bodoči starši sprejeli pogovor?

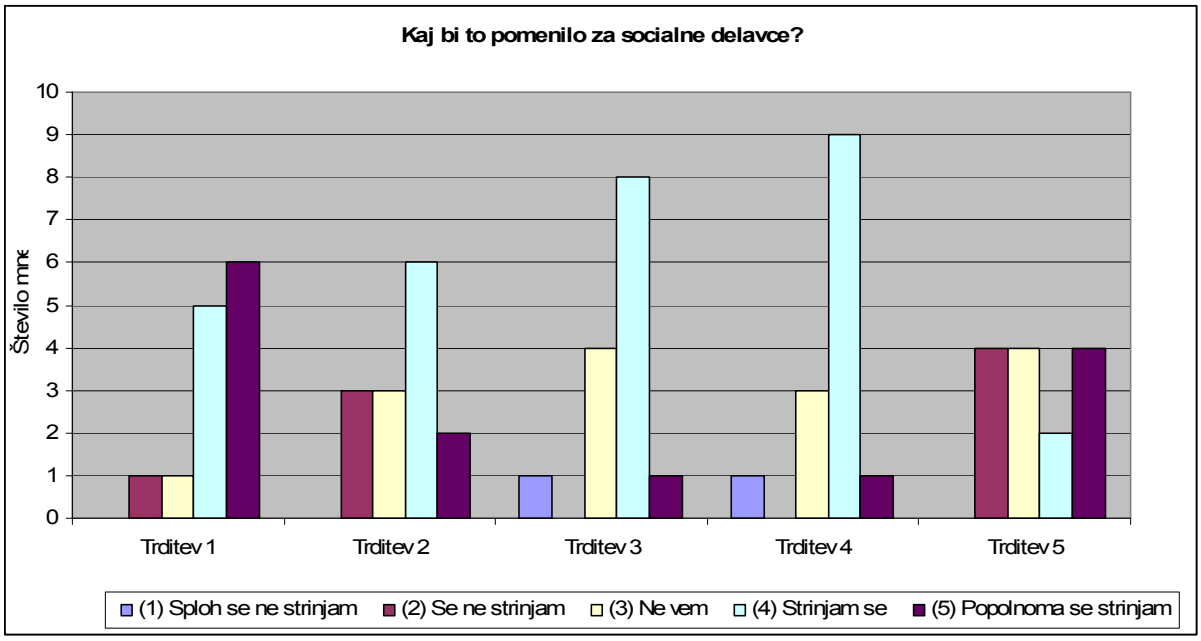
Glede tega vprašanja so bile socialne delavke bolj skeptične, saj težko predvidijo, kako bi starši sprejeli takšen pogovor. Večinoma so mnenja, da bi ga opravili bolj zaradi nuje, vendar verjamejo, da bi bili po pogovoru zadovoljni.

V3: Vaša ocena, kaj bi to pomenilo za socialne delavce glede na količino dela in znanja, ki ga imajo.

TRDITEV:	1	2	3	*4*	*5*
Popolnoma nesprejemljivo, saj so socialni delavci že zdaj preobremenjeni z delovnimi obveznostmi.		1	1	5	6
Socialni delavci, ki trenutno ne opravljajo svetovalnih pogovorov, so premalo usposobljeni za vodenje takšnega pogovora.		3	3	6	2
Sprejemljivo ob preložitvi dela, ki ga trenutno opravljajo in ne vključuje osebnega odnosa z uporabniki, na druge kadre.	1		4	8	1
Izredna priložnost za usvojitev novih veščin, novega znanja.	1		3	9	1
Izredna priložnost za prevetritev delovnega mesta socialnih delavk, ki delajo na področju družinskih prejemkov.		4	4	2	4

1 – sploh se ne strinjam, …, 5 – popolnoma se strinjam

Graf 4.3. Kaj bi uvedba svetovalnega pogovora pomenila za socialne delavce?

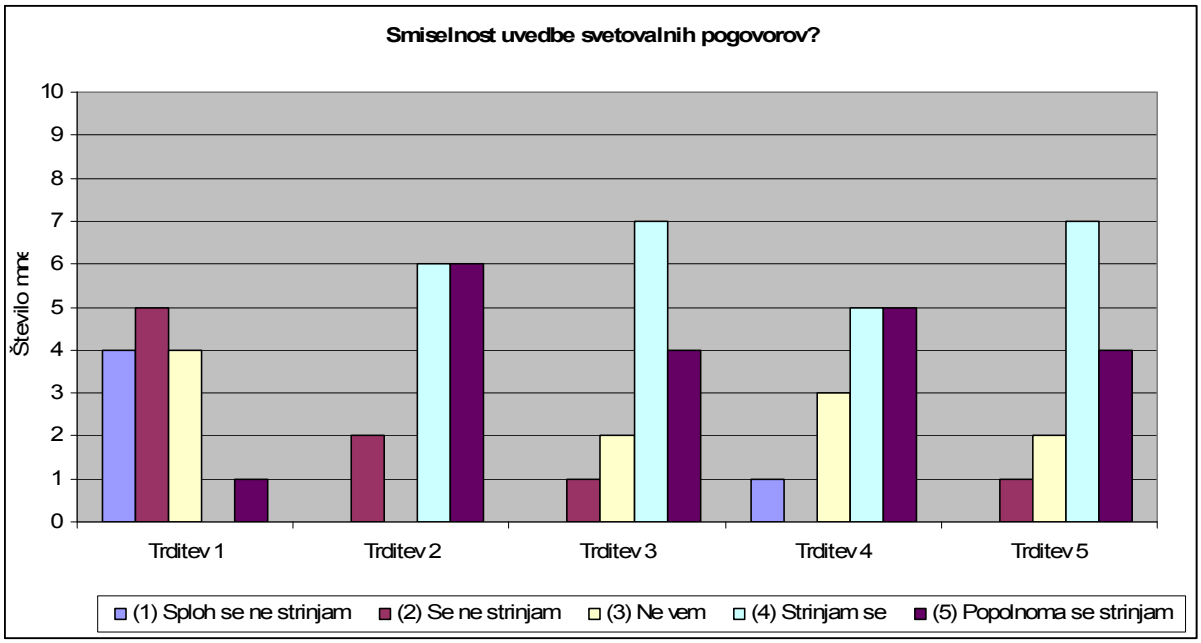
Socialne delavke vidijo v takšnem načinu dela izziv, dodatno motiviranost, vendar je ob trenutni organizaciji dela neizvedljiv.

V4: Vaša ocena, koliko bi bila uvedba takšnih svetovalnih pogovorov sploh smiselna.

TRDITEV:	1	2	3	*4*	*5*
Uvedba svetovalnih pogovorov je popolnoma nesmiselna, škoda časa in denarja.	4	5	4		1
Dobro bi bilo razmisliti o uvedbi svetovalnih pogovorov, bolje raziskati, kaj o tem menijo starši.		2		6	6
Svetovalni pogovor bi bil eden redkih trenutkov, ko se socialna delavka ne bi z uporabnikom srečala že v osnovi zaradi »neprijetne« situacije (npr. brezposelnosti, nasilja). Zato bi lahko pripomogel k ugledu dela socialnih delavk tudi v očeh širše javnosti.		1	2	7	4
Svetovalni pogovor bi lahko bil dobra izkušnja bodočega starša z delom socialne delavke.	1		3	5	5
Če bi imel uporabnik dobro izkušnjo dela s socialno delavko, bi se večkrat in lažje obrnil po pomoč na CSD.		1	2	7	4

1 – sploh se ne strinjam, …, 5 – popolnoma se strinjam

Graf 4.4. Smiselnost uvedbe svetovalnih pogovorov

Na splošno je bil predlog dobro sprejet s strani socialnih delavk. Socialne delavke so mnenja, da je potrebno še bolj podrobno raziskati potrebe in želje staršev. Drugače pa vidijo možnost tudi v boljši javni podobi CSD.

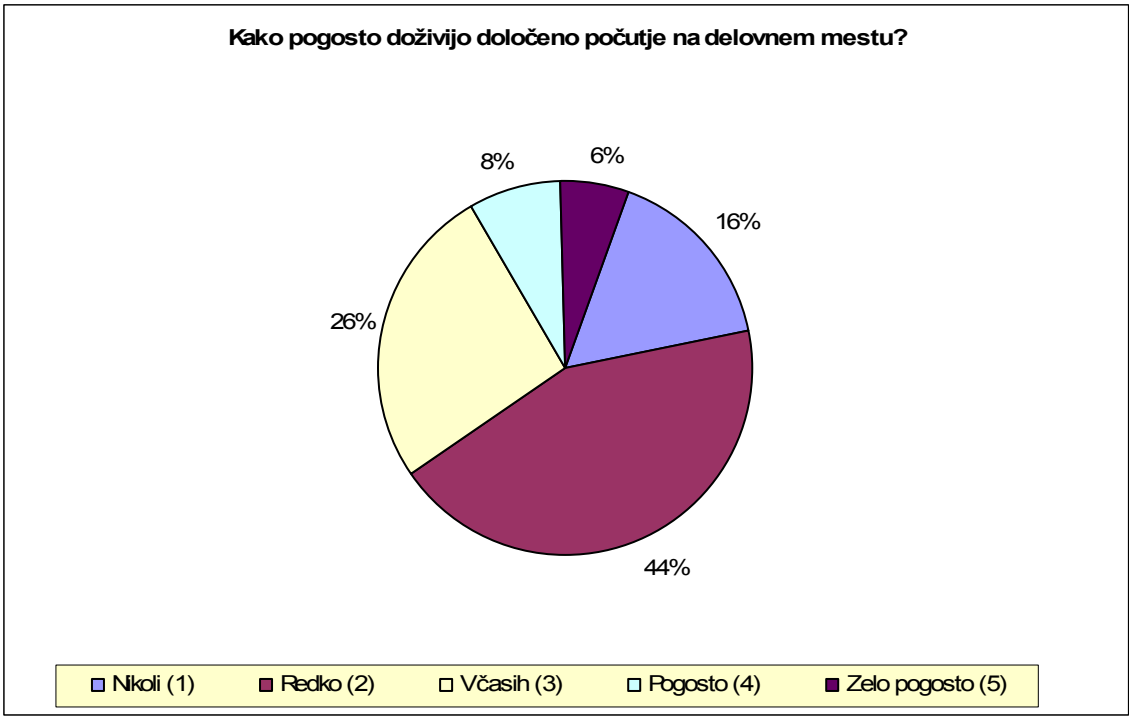
Tretji del vprašalnika
Sestavljen je iz posameznih trditev o počutju socialnih delavk na sedanjem delovnem mestu. Na petstopenjski lestvici je bilo potrebno označiti tisto kolono, ki najbolj ustreza pogostosti doživljanja stanja, ki ga opisuje trditev.

Navedeno je število socialnih delavk, ki so se odločile za določeno kolono.

Zap. št.	Vprašanje	Nikoli (1)	Redko (2)	Včasih (3)	Pogosto (4)	Zelo pogosto (5)
1	Se počutite izčrpani in brez energije?		6	4	1	3
2	Imate negativno mnenje o vašem delu?	6	5	2	1	
3	Ste bolj strogi in manj sočutni do ljudi, kot bi si ti zaslužili?	6	7	1		
4	Vas zlahka vržejo s tira malenkosti ali sodelavci?	1	8	4		1
5	Mislite, da vas ne razumejo in ne cenijo dovolj?	3	6	4		1
6	Nimate nikogar, komur bi se zaupali?	5	6	1	2	
7	Dosegate manj, kot bi si želeli?	1	7	5		
8	Ste pod neprijetnim pritiskom »uspeti«?	2	8	2	2	
9	Vas delo ne izpolnjuje?	1	7	4	2	
10	Imate občutek, da delate v napačni organizaciji ali poklicu?	5	4	3	2	
11	Vas določene naloge spravljajo s tira?	2	9	2		1
12	Imate občutek, da organizacijska politika ali administracija onemogoča, da bi delo dobro opravili?		2	8	4	
13	Imate občutek, da je potrebno opraviti več dela, kot ste ga zmožni?		6	4	1	2
14	Nimate dovolj časa, da bi opravili pomembne stvari, ki so potrebne za dobro opravljeno delo?	1	6	4	1	2
15	Se vam zdi, da nimate dovolj časa za načrtovanje?	1	3	7	1	2

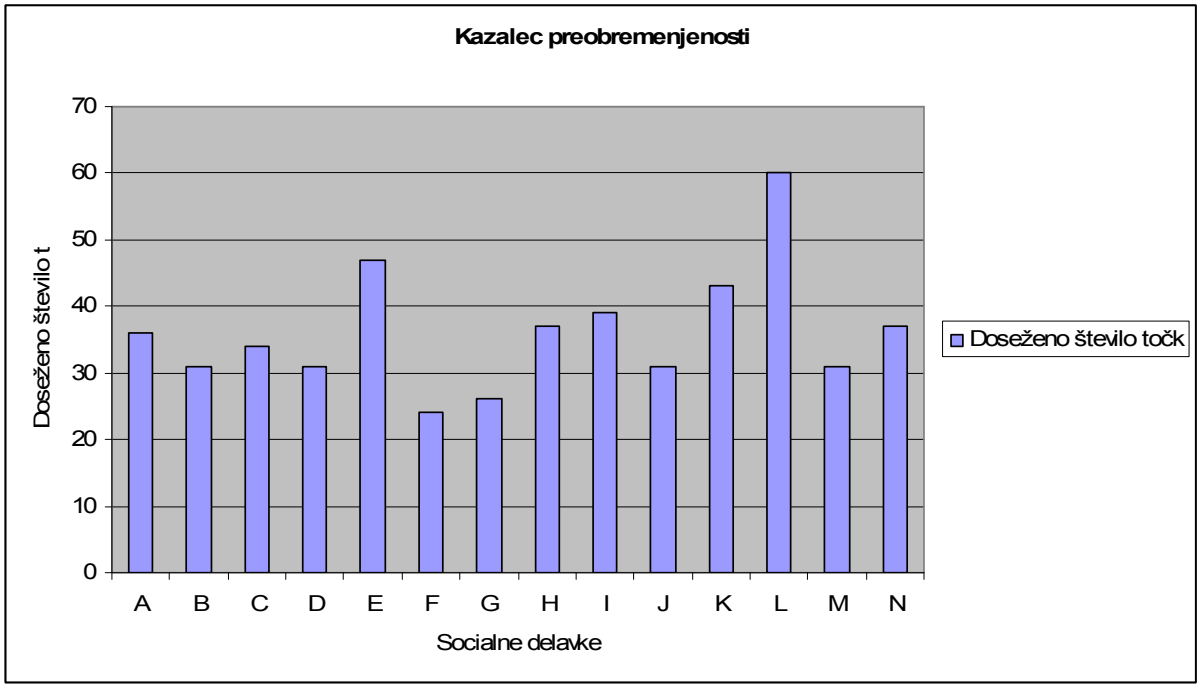
Socialne delavke so se v večini trditev odločale za koloni »redko« in »včasih«, kar pomeni, da se na sedanjem delovnem mestu v večini počutijo dobro. Še najbolj jih moti organizacijska politika, ki jim zaradi administracije ne omogoča, da bi delo opravljale še bolje.

Graf 4.5. Kako pogosto socialne delavke doživljajo določeno počutje na delovnem mestu?

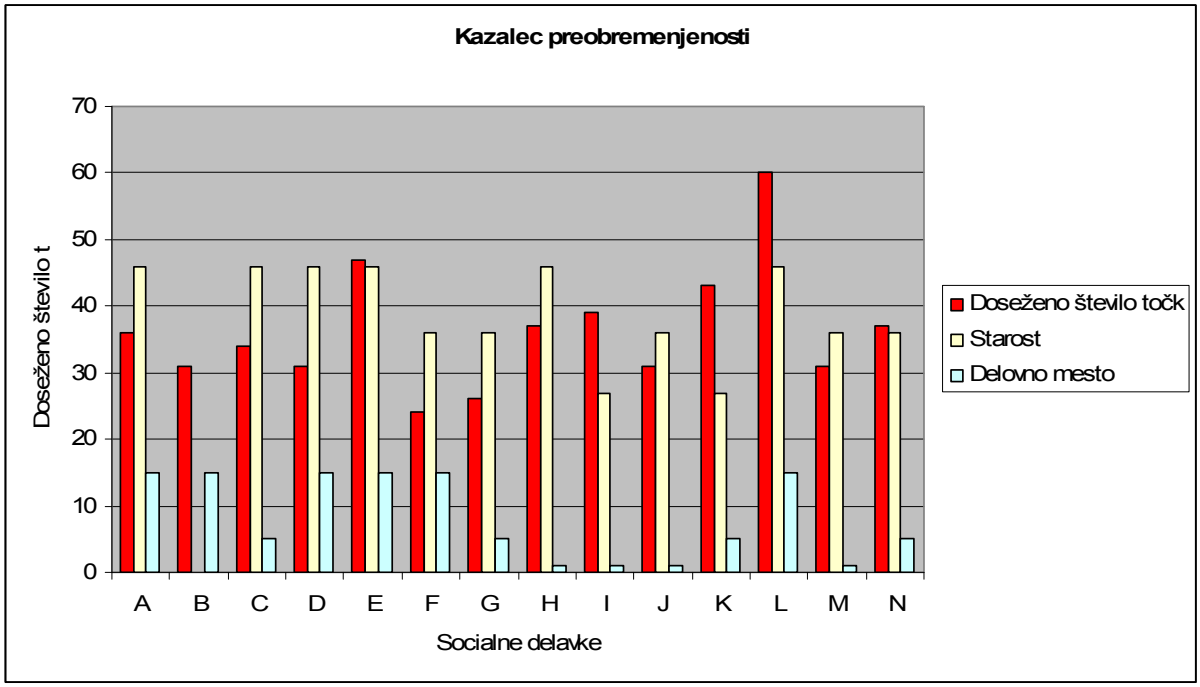
Socialne delavke so se največkrat odločile za odgovora »redko« in »včasih«. Na tretjem mestu je odgovor »nikoli«. To pomeni, da so kar v 86 % zadovoljne s svojim delom oz. se na sedanjem delovnem mestu počutijo dobro.

Graf 4.6. Kazalec preobremenjenosti glede na socialno delavko

Socialne delavke so pri vprašanjih, ki so se nanašala na preobremenjenost, v povprečju dosegle 36 točk. Najvišje število točk je dosegla socialna delavka L, kar 60. Najmanj pa socialna delavka F, le 24.

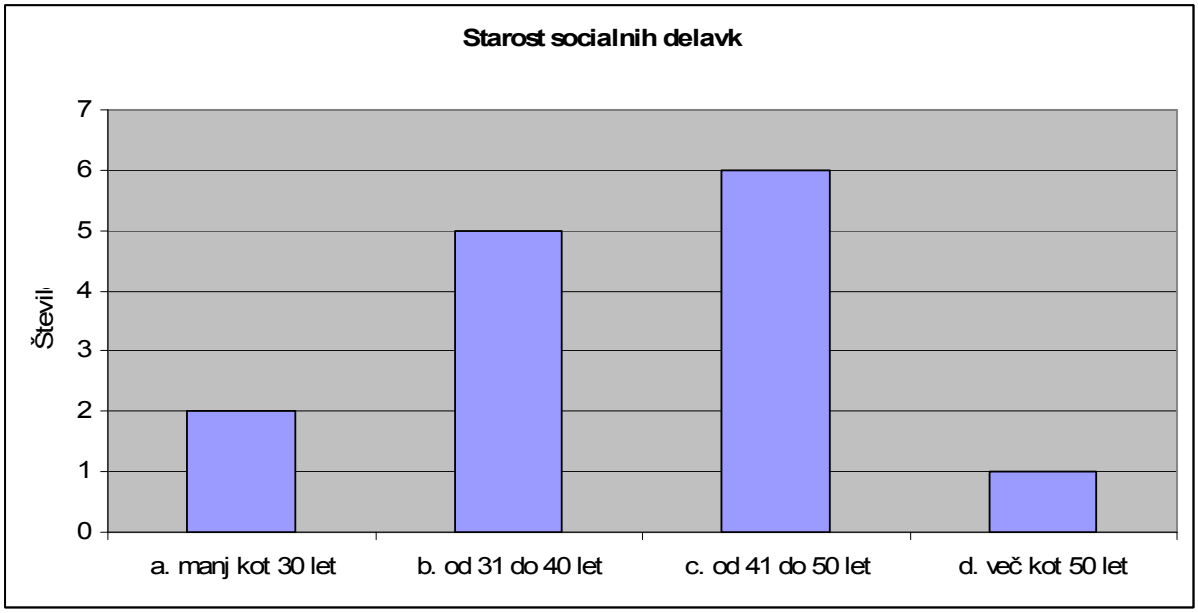
Graf 4.7. Kazalec preobremenjenosti glede na starost in delovno mesto

Četrti del vprašalnika

Četrti del vprašalnika nam postreže s splošnimi podatki o socialnih delavkah, ki so podale svoje strokovno mnenje.

Graf 4.8. Starost socialnih delavk

Večina socialnih delavk je starih med 30 in 50 let. Dve sta stari manj kot 30 let, ena socialna delavka pa več, kot 50.

Skupni pregled splošnih podatkov o socialnih delavkah:

Socialna delavka	Doseženo število točk	Starost (let)	Delovno mesto
A	36	41 – 50	več kot 10 let
B	31	več kot 50	več kot 10 let
C	34	41 – 50	od 3 do 10 let
D	31	41 – 50	več kot 10 let
E	47	41 – 50	več kot 10 let
F	24	31 – 40	več kot 10 let
G	26	31 – 40	od 3 do 10 let
H	37	41 – 50	do 3 leta
I	39	manj kot 30	do 3 leta
J	31	31 – 40	do 3 leta
K	43	manj kot 30	od 3 do 10 let
L	60	41 – 50	več kot 10 let
M	31	31 – 40	do 3 leta
N	37	31 – 40	od 3 do 10 let
Povprečje	36,21428571		
Maksimum	60		
Minimum	24		

5.2 Rezultati anketiranja uporabnic

Anketirane so bile štiri matere, od tega tri z otrokom, mlajšim od 2 let, in ena z otrokom, starim 3 leta. Vse so zaposlene in v partnerskem odnosu. Dve sta stari manj kot 30 let, dve pa več. Zadnji del pogovora se je nanašal na prebrani Svetovalni pogovor. Prebrale so isto besedilo kot prej socialne delavke.

Vprašanja pri anketi:

1. Kako ste si materinstvo predstavljale pred rojstvom otroka?
2. Kaj se je v pojmovanju materinstva spremenilo po rojstvu otroka?
3. Ste imele dovolj podpore od drugih (partnerjev, staršev, sorodnikov …)?
4. Težko usklajujete vse vloge, ki jih opravljate (materinsko, partnersko, gospodinjsko, službeno)? Zakaj?
5. Kaj menite o prebranem Svetovalnem pogovoru?

PREDSTAVA MATERINSTVA PRED ROJSTVOM OTROKA

- otroka sem si že nekaj let tako želela (A1)
- bil je glavni cilj v mojem življenju (A2)
- nekaj samo mojega (A3)
- da ga bom lahko stisnila k sebi (A4)
- gledala, kako spi, se smeji, raste (A5)
- nekaj izjemnega (B1)
- ti polepša smisel življenja (B2)
- spraševala sem se, ali sem dovolj pripravljena na materinstvo (B3)
- rojstvo otroka prikazali kot nekaj najlepšega, kar se ti v življenju lahko zgodi (B4)
- se veseliš trenutka (B5)
- predstava o srečni, ljubeči in igrivi družinici (C1)
- mislila sem tudi, da bom lahko z otrokom že od vsega začetka počela mnogo več stvari (C3)
- da se bomo veliko crkljali, smejali (D1)
- da si bova s partnerjem še bliže (D2)

PREDSTAVA MATERINSTVA PO ROJSTVU OTROKA

- obdobje nosečnosti najlepše, saj ne veš, kaj te čaka (B6)
- vse preveč lahkotno sem jemala materinstvo (C2)
- grozno na trenutke (A7)
- vsi ti zavidajo in mislijo, kako je lepo, ko si doma (A9)
- to niso »glih« počitnice (A10)
- postavljena na realna tla (B7)
- življenje se je obrnilo na glavo (B8)
- tistih nekaj dni v porodnišnici še vedno ne občutiš tega, kar te čaka doma (B9)
- vse se je spremenilo (B11)
- naenkrat ni bilo nič več tako kot prej (B12)
- res težko (A14)
- na koncu se vse preživi in si srečen, da imaš ob sebi to dragoceno bitje (B19)

a) Čustva

- najhuje je bilo, ker sem razpoloženjsko nihala od največje sreče do visoke živčnosti in rahle depresije (B15)
- težko se tudi soočam s tem, da je vse podrejeno potrebam otroka (C20)
- naenkrat sem se počutila sama, čeprav sem imela veliko podpore od vseh (B10)

b) Pomanjkanje časa zase

- nič več časa zase (včasih niti za prho) (B13)
- vsaka minuta dneva in noči je bila posvečena otroku (B14)
- še na stranišče nisem mogla iti brez nje (A6)
- vse se je vrtelo okrog njega, tako da so vsa ostala opravila odpadla (B21)
- otroček je bil zelo zahteven (ni spal, imel je krče, ni se dojil), zato se sploh nisem mogla vklopiti v realno življenje (B20)
- težko sem se lotila še česa drugega razen skrbi za otroka in gospodinjstvo (B25)
- nisem imela več časa zase, za športne aktivnosti, druženje s prijatelji, branje … (B26)
- vse preveč energije in časa mi vzame skrb za otroka (C19)

c) Ozaveščanje

- v materinski šoli premalo ozaveščajo o tem, kako je po rojstvu otroka (B16)
- poporodno depresijo samo omenijo in ti potisnejo brošuro v roko (B17)
- lahko bi se še veliko naredilo na ozaveščanju nosečnic o tem, kakšno je življenje po porodu (B18)

d) Partnerski odnos

- partner me ni razumel (A11)
- včasih sem čisto izmučena, zato se s partnerjem velikokrat skregava (A16)
- pričakoval je kuhano kosilo, pospravljeno stanovanje pa še dobro voljo (A8)
- največ podpore od partnerja (B22)
- sva res partnerja in si vse deliva, tudi gospodinjska dela (D26)

e) Podpora okolice

- s taščo se nisva razumeli (A12)
- mojih staršev pa ni bilo tako blizu (A13)
- v veliko pomoč tudi podpora prijateljic (B23)
- v veliko pomoč so mi bile informacije mamic, ki so vse to že doživljale (B24)

f) Usklajevanje vlog/razdvojenost

- ko pridem domov, si želim biti čim več časa z Nino, poleg tega pa je treba še skuhati kosilo, pospraviti (A15)
- šef se že vnaprej boji bolniške odsotnosti (A17)
- težko najdem menjavo (A18)
- čutim prepad med materinsko in službeno (D22)
- želim si uspeti tudi v službi, zato je včasih težko, ker to zahteva čas in predanost, tako kot če želiš biti uspešen starš (D23)
- zmanjka časa za vse (D24)
- nočem, da mi otroka vzgajajo drugi, vendar potrebujem tudi kariero, čas zase (D25)

SVETOVALNI POGOVOR

a) Vsebina

- vse, kar piše, je res (A19)
- pri drugem lažje kot pri prvem prav zaradi tega, ker bolje veš, v kaj se spuščaš, in se na to pripraviš (A22)
- prej sem tudi sama govorila o teh občutkih (B27)
- tako kot sem tudi sama to doživljala (B30)
- če bi bila vsaj okvirno seznanjena s tem, kaj vse me lahko čaka v materinski vlogi, bi mi bilo morda v določenih trenutkih lažje (31)
- ob prebiranju sem prav videla sebe (D27)
- vse to se mi je res dogajalo (D28)
- mi je kar lažje, ko vidim, da to ni samo moj problem (D29)
- takšen pogovor bi bil super; mislim, da bi mi bilo lažje, ko bi vse to sama doživljala, saj bi vedela, da ni nekaj narobe z mano (D30)
- včasih smo starši tako prepričani vase, pa smo potem še bolj v stiski, ko vidimo, da ni tako, kot smo si zamislili (D31)
- bilo bi fino, če bi ti kdo vse to povedal, da ne bi imel tako pravljične predstave
- takšna ideja je dobra in bi privoščila vsem mamicam, da jim je lažje, kot je bilo meni (A23)
- absolutno se strinjam; tovrstni svetovalni pogovori se mi zdijo skorajda »nujni« v pripravah na materinstvo (B28)
- od strokovnjaka bi bilo odlično slišati tudi to plat (C21)
- še boljše bi bilo, če bi obstajale kakšne skupine za samopomoč (C23)
- tam bi matere lahko delile svoje izkušnje, predvsem pa občutke in razmišljanja, ki jih sicer zaradi bojazni pred obsojanjem in občutkom, da niso dobre matere, ne zmorejo (24)

b) Predstava materinstva

- res izgleda, kot da je vse eno samo uživanje (A20)
- še sama sem tako mislila, ko sem bila poleti v službi, zunaj na kavici pa mamice z vozički (A21)
- bodoča mamica ne pozna druge plati medalje (B29)

- obstoječe predstave o materinstvu oz. starševstvu so tako zakoreninjene v naši družbi in s tem tudi v meni kot posameznici, da bi takšnih pogovorov potrebovala veliko več (C22)

6 RAZPRAVA

V raziskavi je sodelovalo 14 socialnih delavk, od katerih je bila večina (11) starih od 31 do 50 let. Na istem delovnem mestu jih je 6 že več kot 10 let. Glede na 3. del ankete lahko sklepam, da so s svojim delom večinoma zadovoljne. Težave občutijo predvsem zaradi preobremenjenosti, administracije in organizacijske politike. Tri socialne delavke se zelo pogosto počutijo izčrpane in brez energije. Drugače pa so se glede pogostosti doživljanja stanja (npr. »Vas zlahka vržejo s tira malenkosti?«) najpogosteje opredelile za *»redko«* oz. *»včasih«* in manjkrat za obe skrajnosti (*»nikoli«* oz. *»zelo pogosto«*).

Prvi in drugi del ankete sta se dopolnjevala oz. potrjevala. Tisto, kar so socialne delavke napisale v prvem, opisnem delu, se je potrdilo tudi v drugem, kjer so izbirale njim najbližjo trditev, ki se je nanašala na svetovalni pogovor.

Na drugi strani so bile štiri matere. Skupno jim je, da so prvič postale matere, so zaposlene in v partnerskem odnosu. O izkušnji materinstva so si bile precej enotne. Prvo leto po rojstvu otroka je bilo za vse izredno težko.

6.1 Predstava materinstva v družbi nerealna

Izkazalo se je, da je predstava materinstva v družbi zares precej nerealna. Vse štiri so se strinjale, da je predstava o materinstvu, preden postaneš mati, popolnoma napačna in izkrivljena.

Prav zanimivo je brati, kako so anketiranke pisale o dojemanju materinstva pred rojstvom otroka in po njem. Svoje izkušnje so zapisale takole:

Mati A (A3, A4, A5): *»Želela sem si, da bo nekaj samo moje, da ga bom lahko stisnila k sebi, gledala, kako spi, se smeji, raste ...«* Po rojstvu otroka pa (A9, A10): *»Se mi zdi, da ti vsi zavidajo in mislijo, kako je lepo, ko si doma. Pa niso to »glih« počitnice.«*

Mati B je svojo izkušnjo opisala tako (B1-6): *»Materinstvo sem si zmeraj predstavljala kot nekaj izjemnega, kar lahko doživimo v življenju, in rojstvo otroka kot dogodek, ki ti polepša smisel življenja. Seveda sem se zmeraj spraševala, ali sem dovolj pripravljena na materinstvo in na samo rojstvo. Pa so nekako vse dvome razblinili tisti, ki so materinstvo in rojstvo otroka prikazali kot nekaj najlepšega, kar se ti v življenju lahko zgodi. In tako seveda ostane, saj nekako potihoma o tem veliko razmišljaš in se veseliš trenutka, ko bo do tega prišlo. Mislim, da največje veselje doživiš najprej ob spoznanju, da v tebi raste novo bitje in*

da je obdobje nosečnosti najlepše, saj ne veš, kaj te čaka, in vse nekako vidiš v najlepši luči in z velikimi pričakovanji.« Njena realna predstava pa govori (B7-21): *»Mislim, da si ob rojstvu otroka postavljen na realna tla. Vsekakor sem samo rojstvo doživljala kot nekakšno ekstazo; ko vidiš tisto drobceno bitje, kar ne moreš verjeti, da je tvoje. In tistih nekaj dni v porodnišnici še vedno ne občutiš tega, kar te čaka doma. Po prihodu domov sem se naenkrat počutila sama, čeprav sem imela veliko podpore od vseh. Pa vendar je težko opisati stanje, v katerem sem bila. Vse se je spremenilo. Naenkrat ni bilo nič več tako kot prej. Nič več časa zase (včasih niti za prho), vsaka minuta dneva in noči je bila posvečena otroku. Najhuje je bilo, ker sem razpoloženjsko nihala od največje sreče do visoke živčnosti in rahle depresije ...«* Mati C piše (C1-3): *»... ni manjkala predstava o srečni, ljubeči in igrivi družinici.«* Po rojstvu otroka: *»Vse preveč lahkotno sem jemala materinstvo. Dokler nekaj noči zapored nisem spala, si sploh nisem predstavljala, kaj pomeni pomanjkanje spanja. Mislila sem tudi, da bom lahko z otrokom že od vsega začetka počela mnogo več stvari (npr. daljši sprehodi, obiski, nakupovanje) … Materinstvo niso zgolj srečni, ljubeči in igrivi trenutki, nasmehi otroka in crkljanje, temveč pomeni tudi odrekanje, neprespane noči, ki se ne nehajo pri 3 mesecih, neprestano pregovarjanje pri hranjenju, jok, ki mu ne poznam vzroka, predvsem pa občutke nemoči in seveda krivde.«*

Tudi zadnja od štirih je zapisala podobno (D1, D2): *»Predstavljala sem si, da se bomo veliko crkljali, smejali, da si bova s partnerjem še bliže, kot sva si bila.«* Zgodilo se je naslednje (D3-14): *»... vse se je spremenilo. Sploh prvi meseci so bili obupni in že zaradi tega, ker se mi je vse zdelo tako težko, sem se počutila grozno. Na trenutke sem začela razmišljati, da nisem dobra mama, da je nekaj narobe z mano, ker mi je tako težko. Neprespane noči, strah, kaj delaš prav, kaj ne, naveličanost, enoličnost ... S partnerjem sva se kar oddaljila. Šele po nekaj mesecih sem začela zares uživati v materinstvu ...«*

6.2 Predlog podprt

Predlog o uvedbi svetovalnega pogovora je podprlo 13 socialnih delavk. Dve od njih sta predlog podprli, a pod pogojem, da je odločitev za svetovalni pogovor prostovoljna. Zapisali sta (F1): *»Menim, da bi takšen svetovalni pogovor opravili s tistimi starši, ki bi to želeli, ali pa tistimi, ki so bili že kakorkoli obravnavani pri nas, ali mladoletnimi.«* (H1): *»Svetovalni pogovor naj bi bil prostovoljen, nikakor kot obvezni del*.« (H): *»Smiseln samo za ljudi, ki so za to odprti.«* Nobena od mater ni bila mnenja, da svetovalen pogovor ni smiseln. Nad

vsebino so bile navdušene in so se v njej prepoznale. (A19): *»Vse, kar piše, je res.«* (B30): *»… tako, kot sem tudi sama to doživljala.«* (D27, D28): *»Ob prebiranju sem prav videla sebe … vse to se mi je res dogajalo.«*

Ostale socialne delavke so kot razlog za njegovo smiselnost navedle:

(A1, A2, C1): *»Takšen svetovalni pogovor je za mlade starše zelo koristen, saj takšnih izkušenj ne dobijo nikjer. Ni institucije in ni predavanj, ki bi mlade opremile s temi izkušnjami.«* (C2): *»Vse je prepuščeno osebnosti, intuiciji in lastni pripravljenosti bodočih staršev …«* (C3): *»… izobraževanje za starševstvo bi bilo potrebno vključiti že v proces rednega izobraževanja …«* (D2): *»Bili bi dobrodošli, saj se tudi bodoči starši radi pogovarjajo o starševstvu …«* (I4): *»Smiselno je vsako ozaveščanje o dejanskih problemih …«* (G3, G4): *»Menim, da bi lahko mati ali starša iz takega pogovora dobila informacije za prepoznavanje lastnih potreb, delovanj, za večji občutek lastne moči.«* (I1, I3): *»… daje dejanske informacije bodoči materi, pomemben, ker ozavesti mater, kam se lahko obrne po pomoč, in ji da občutek, da ni edina, ki se sooča s takimi težavami.«* (J6): *»Zdi se mi, da je takšen način pogovora z bodočimi starši čisto v redu, saj si marsikdo materinstva ne predstavlja na realen način.«* (K): *»... zlasti smiseln pri razbijanju tabujev, da mati spregovori o svoji stiski …«* (M2, M3): *»… mislim, da bi bil nujen za vse bodoče starše. Kot osnovna priprava na starševstvo, predvsem pri prvem otroku.«* Upam si trditi, da bi se tudi matere strinjale s trditvami, ki so jih zapisale socialne delavke, saj so vse predlog podprle. Poleg tega so razmišljale precej podobno in tudi same poudarjale, da je bilo največ težav prav zaradi tega, ker starši niso bili dovolj ozaveščeni o tem, v kaj se zares spuščajo. To je razvidno iz naslednjih trditev. (A23): *»Res bi bilo fino, če bi ti kdo vse to povedal, da ne bi imel take pravljične predstave.«* (B30, B31): *»… tako, kot sem tudi sama to doživljala; če bi bila vsaj okvirno seznanjena s tem, kaj vse me lahko čaka v materinski vlogi, bi bilo morda v določenih trenutnih lažje.«*

Socialna delavka, ki je svetovalni pogovor opredelila kot nesmiseln, je zapisala: *»Ni smiseln, saj se vsak posameznik odloča za starševstvo in ne bo upošteval naših predlogov.«* Socialno delo ni dajanje predlogov. Gre za sodelovanje, za partnerstvo, za ozaveščanje. Vsak posameznik je sam največji strokovnjak za svoje življenje in tega se moramo socialni delavci zavedati na vsakem koraku. Toda kljub temu, da se vsak starš zavestno odloči, da bo imel otroke, mu to pot lahko naredimo prijetnejšo, manj bolečo.

6.3 Odziv staršev

Socialne delavke večkrat niso vedele, kako bi takšen pogovor sprejeli starši. (J7): *»… nisem prepričana, da bi ga bodoči starši sprejeli kot informacijo o nečem, kar jih čaka, ampak bolj kot … eno vrsto »vsiljevanje« določenih pogledov strokovnega delavca.«* (E1, E2): *»Starši so večinoma zelo samozavestni ob vstopanju v starševstvo in ne želijo nasvetov.«* Ob tem se mi je zdelo prav zanimivo, ko je ena izmed mater zapisala (D31): *»Zdi se mi, da smo včasih starši tako prepričani vase, pa smo potem še bolj v stiski, ko vidimo, da ni tako, kot smo si zamislili.«*

Tako so vse štiri matere idejo o svetovalnem pogovoru takoj podprle. (A23): *»Meni se zdi takšna ideja dobra in bi privoščila vsem mamicam, da jim je lažje, kot je bilo meni.«* (B29): *»Absolutno se strinjam. Tovrstni svetovalni pogovori se mi zdijo skorajda »nujni« v pripravah na materinstvo, saj v osnovi bodoča mamica ne pozna druge plati medalje.«* (D30): *»Zame bi bil takšen pogovor super; mislim, da bi mi bilo lažje, ko bi vse to sama doživljala, saj bi vedela, da ni nekaj narobe z mano.«*

6.4 Stiske mater

Iz ankete, ki so jo izpolnile matere, je razvidno, da se je največ stisk pojavilo zaradi nerealne predstave o materinstvu. Težko so sprejele spoznanje, da se vse podreja otroku. (B26): *»Najhuje mi je bilo sprejeti dejstvo, da nisem imela več časa zase …«* (C20): *»Težko se soočam s tem, da je vse podrejeno potrebam otroka …«* (D11): *»Manjkala mi je družba, počutila sem se nesposobno in izolirano.«* (D14): *»… ko sem si spet vzela čas zase, mi je bilo bolje …«*

Zaradi pomanjkanja časa zase in drugih stisk so se velikokrat spopadale s slabo vestjo. (D20): *»… ker sem imela veliko podpore, sem imela slabo vest še zaradi tega … ker sem bila tako utrujena od vsega«* (C11): *»… pa seveda krivde, ko si zaželim, da bi bilo spet vse tako, kot je bilo pred njenim spočetjem.«* Te stiske se pojavljajo predvsem prvo leto, v času, ko so matere na porodniškem dopustu. Stanje se izboljša, ko se vrnejo v službo in tako niso ves čas le z otroki. Se pa takrat pojavijo težave zaradi usklajevanja vseh obveznosti. Zapisale so (A15): *»… ko pridem domov, si želim biti čim več časa z Nino, a je zraven treba še skuhati kosilo, pospraviti …«* (A23, A24, A25): *»Želim si uspeti tudi v službi in zato je včasih težko, ker to zahteva čas in predanost, tako kot če želiš biti uspešen starš. Enostavno*

se mi zdi, da mi zmanjka časa za vse. Nočem, da mi otroka vzgajajo drugi, ampak potrebujem tudi kariero, čas zase.« (A17, A18): *»Šef se že vnaprej boji bolniške odsotnosti … težko najdem menjavo.«*

6.5 Partnerski odnos

Socialne delavke so dale velik pomen partnerskemu odnosu. (H7): *»V središču naj bi bil vedno partnerski odnos, ki bo kot tak, če bosta starša znala voziti ladjo skupnega zakona, tudi najboljši temelj za zdrav razvoj otroka.«* (K5): *»Pomembno je negovati partnerski odnos, v katerega se bo vrinilo starševstvo. Poudarjam, da vsak starš izvaja svojo edinstveno vlogo, mati je lahko le mati in oče je lahko le oče.«*

Večkrat so poudarile, da v starševstvo vstopata dva, oče in mati. (H2): *»Potrebno je vključiti ne samo težave, s katerimi se sooča novopečena mamica, temveč tudi očetove, saj sta v ta proces vključena oba, če gre seveda za popolno družino.«* (L2, L3): *»… koristen za oba starša, materi je v pomoč, da te stvari sliši tudi otrokov oče …«* (J5): *»Številne mamice morajo po porodu opraviti vse same. Partnerji se enostavno kar nekam potegnejo in čisto odpovejo.«* (E5): *»Vloga matere bi bila veliko lažja, če bi vsi očetje (ozaveščeno) sprejemali svoje vloge, torej bili pripravljeni.«* In res se je tudi pri materah pokazalo, kako pomembno je, da je partnerski odnos »zdrav«, da je v njem prostor za oba. (A11, A15): *»Partner me ni razumel … včasih sem čisto izmučena, zato se s partnerjem velikokrat skregava …«* Matere, ki so imele podporo partnerja pri skrbi za otroka in v gospodinjstvu, so poudarile, da jim je manjkala čustvena podpora, zaradi česar so se večkrat, kljub pomoči, počutile osamljene. (B10): *»… kar naenkrat (sem se) počutila sama, čeprav sem imela veliko podpore od vseh …«* (C15): *»… ko je z otrokom kaj narobe, pogrešam več čustvene podpore, ne pa da potem obupujeva in sva zaskrbljena skupaj.«* (D19): *»Vendar sem se (kljub podpori) počutila osamljeno …«*

Prav gotovo se tudi partnerji (moški) soočajo z velikimi težavami, so v stiski, o kateri morda še težje spregovorijo kot ženske. Prav je, da na tem mestu poudarim, da bi bilo potrebno raziskati tudi njihovo videnje ob vstopanju v vlogo »očeta« in odgovoriti tudi na njihove potrebe in stiske.

Čačinovič Vogrinčičeva pravi, da je izredno pomembno, da ima človek v družini možnost, da čuti tisto, kar čuti, da si čustva pojasni in jih predela skupaj z drugimi v družinski skupnosti (1998: 217). Zelo pomembno je, da se partnerja tega zavesta, da se ne sramujeta

svojih občutkov ter si o tem upata in dovolita spregovoriti. Bowkamp in De Vries trdita, da komunikacija povezuje ljudi. Pri komunikaciji gre za izmenjavo mnenj in sporočil med ljudmi (2002: 66, 67).

6.6 Ovire pri socialnih delavkah

Kot oviro oz. slabost pri možni uvedbi svetovalnih pogovorov so socialne delavke največkrat navedle svojo preobremenjenost z birokratskim delom. Zapisale so (A5): *»Živimo v birokratskem času. Delo, ki ga opravljamo, je preveč nasičeno z administracijo ...«* (C5): *»Glede na dosedanji obseg del in nalog bi bilo to časovno neizvedljivo.«* (D4): *»Če bi bilo to samo še dodatno delo, ob že tako slabo organiziranem delu in še vedno neizpolnjenih normativih in standardih, ki veljajo v socialnem varstvu, bi to na strani CSD-jev gotovo pomenilo veliko odporov ...«* (B2): *»Informacije, ki jih bodočim staršem posredujemo ob oddaji vloge, so že sedaj obširne ...«* (B4): *»... katalog nalog na našem področju ne predvideva svetovalnih pogovorov.«* (G13): *»... že ob sedanjem obsegu nalog (smo) preobremenjeni.«*

6.7 Strokovnost socialnih delavk

Socialne delavke so svetovalni pogovor sprejele zelo pozitivno, vendar tudi precej odgovorno. Menile so, da je ključnega pomena strokovnost človeka, ki bi tak pogovor vodil. (G2): *»... to (je) občutljiv pogovor, kjer bi bila strokovnost socialnih delavcev zelo pomembna ... v pogovoru ne bi smelo biti nikakršnih vrednostnih sodb.«* (B6, B7): *»... bi moral biti za to usposobljen delavec ... javna pooblastila jasno ločena od svetovanja ... ne more in ne sme delati isti delavec.«* (G5): *»Namerno povečana občutljivost strokovnih delavcev do stisk uporabnikov, kar se mi zdi dobro.«* (K10, K12): *»... vnašamo človeški odnos v profesionalnost ... pomembno ustvarjanje občutka spoštovanja na obeh straneh ...«* (J14): *»Ali bo svetovalni pogovor uspel, je odvisno od pristopa ...«* (M9): *»Socialni delavci imamo po mojem mnenju premalo znanja, izkušenj za strokovne nasvete s tega področja ... bolj kompetentni npr. psihologi.«*

Na tem mestu se mi zdi smiselno poudariti, da je v praksi socialnega dela izredno pomemben koncept uporabnikove samoodločitve, ki pomeni zagotavljanje maksimalnih možnosti za odločanje o sebi in za sebe. To je področje, kjer se socialno delo bistveno

razlikuje od drugih profesij, saj uporabniki običajno pri njih dobijo strokovni nasvet za svoje ravnanje. Prav zato se je potrebno zavedati bistvene razlike med delom socialnega delavca in npr. psihologa. Čeprav socialni delavec ne daje »nasvetov«, ni zato nič manj kompetenten ali vreden kot drugi strokovnjaki. Tega se premalo zavedamo in premalo cenimo svoje znanje, ki je predvsem usmerjeno v prakso. Tako socialni delavec ni strokovnjak za izbiro tistega, kar je najboljše za uporabnika, in se ne ukvarja predvsem z dajanjem nasvetov. Vloga socialnega delavca je v tem, da spodbudi proces, v katerem bo uporabnik aktivno iskal rešitve za svoje lastne probleme (povz. po Compton, Galaway, ibid.: 77, 78).

Nacionalno društvo socialnih delavcev ZDA je v svojih standardih za klasifikacijo prakse socialnega dela izoblikovalo štiri cilje svojega praktičnega delovanja, in sicer:

Cilj 1: Povečanje sposobnosti za reševanje problemov in razvijanje sposobnosti ljudi – fokus prakse socialnega dela na tej ravni je na »osebi«. Ko poskuša doseči ta cilj, je socialni delavec običajno v profesionalni vlogi usposobljevalca.

Cilj 2: Povezovanje ljudi s sistemi, ki jim zagotavljajo vire, storitve in priložnosti – na tej ravni je socialno delo usmerjeno v odnose med osebami in sistemi, s katerimi so v interakcijah. Pri uresničevanju tega cilja je socialni delavec običajno v vlogi posredovalca.

Cilj 3: Povečevati učinkovitost in humano delovanje sistemov, ki ljudem zagotavljajo vire in storitve. Praksa socialnega dela je na tej ravni usmerjena v sisteme, s katerimi so ljudje v interakcijah. Socialni delavci opravljajo različne profesionalne vloge: od nosilcev programov, koordinatorjev, supervizorjev do konzultantov.

Cilj 4: Razvijati in izboljševati socialno politiko. Podobno kot zgoraj je tudi tukaj središče delovanja socialnega dela v sistemih, s katerimi so ljudje v interakcijah (Miloševič Arnold, 2001: 72).

Vsi ti cilji bi se lahko uresničevali preko svetovalnih pogovorov in to so posredno poudarjale tudi socialne delavke. Svetovalni pogovor bi bil le pogovor, kjer se starši seznanijo z morebitnimi občutki po rojstvu otroka, se jih zavedo in si dovolijo tako čutiti (cilj 1), dobijo informacije o ostalih virih pomoči, ki obstajajo na CSD-ju ali drugje v tisti okolici (cilj 2). Glede na potrebe se nato lahko razvijajo nove oblike pomoči (skupine za samopomoč – povezovanje mladih staršev), kjer je lahko CSD nosilec, pobudnik … (cilj 3). Rezultate, ugotovitve, ki jih socialni delavci dobijo v praksi, pa je potrebno posredovati naprej in vplivati na ozaveščenost širše javnost (cilj 4), tako da bo imela več posluha in znanja o tem, s čim vse se mladi starši srečujejo.

Nobena izmed mater se ni spuščala v kompetentnost ali sposobnost socialnih delavk. Vse so se bolj osredotočile na vsebino pogovorov kot pa na »tehnično« plat izvedbe. Ena izmed njih je zapisala (C21): *»Bi bilo odlično slišati od strokovnjaka tudi to plat ...«* To kaže, da le socialni delavci sami dvomijo v svojo sposobnost in se ne čutijo dovolj usposobljeni. To se mi ne zdi tako tragično, saj je prav, da se strokovnjaka ustrezno usposobi, preden začne z drugačnim delom. Bolj se mi zdi tragično to, da se nekateri nimajo za kompetentne in s tem hote ali nehote sporočajo, da je »dajanje nasvetov« vedno bolj strokovno in bolj potrebno. Vendar to ne drži. Kot so zapisale nekatere socialne delavke, staršem ni mogoče dajati nasvetov in vsak ima pravico ravnati tako, kot sam misli, da je najbolje. Lahko pa jim pomagamo pri ozaveščanju, jih povežemo z drugimi, ki so v podobni situaciji, tako širimo njihovo socialno mrežo in jim z *opolnomočenjem* olajšamo pot starševstva.
Potrebno se je zavedati, da se socialno delo v današnjem času ne more več navezovati samo na marginalne družbene skupine in deprivirane posameznike, ampak je *»namenjeno vsem ljudem in se uveljavlja povsod, kjer ljudje žive in delajo«* (Miloševič Arnold, 1981: 2).

6.8 Javna podoba CSD-jev

Socialne delavke so bile mnenja, da bi nov način dela vsekakor pripomogel k boljši javni podobi CSD-jev. (G6): *»... prvi stik s strokovnim delavcem je lahko osnova za oblikovanje predstave o siceršnji funkcionalnosti centrov. S takim pogovorom bi lahko približali delo, storitve, naloge CSD-jev uporabnikom.«* (G8): *»... smiseln tudi kot ponudba s strani strokovne delavke ob urejanju pravic do družinskih prejemkov ali starševskega varstva ...«* (K11): *»Če pridobijo starši že na začetku zaupanje v institucijo, tudi kasneje, ko nastopijo težave v družini, CSD ne predstavlja grožnje, ampak občutek, da lahko dobimo pomoč.«*

7 SKLEPI

Iz napisanega lahko sklepamo, da starševstvo prinese ne le lepe in srečne trenutke, ampak ga spremljajo tudi veliko manj prijetni občutki. O teh se govori premalo, zato starši niso dovolj ozaveščeni. Ker starši nimajo realne predstave, kaj jih čaka, se svojih občutkov ob »padcu na realna tla« sramujejo, kar jih nehote potisne še v večjo stisko, saj si o tem mnogi ne upajo spregovoriti. Stiske, ki jih matere doživljajo prvo leto po rojstvu otroka, so zlasti:

a) razočaranje, ker ni tako, kot so pričakovale;
b) slaba vest zaradi svojih občutkov;
c) osamljenost, izoliranost;
d) strah, da niso dovolj dobre matere;
e) pomanjkanje časa zase in za vse ostalo, kar ni povezano z otrokom;
f) nerazumevanje s strani okolice (tudi partnerja in drugih najbližjih).

Starši pridejo v stik s centrom za socialno delo ob urejanju pravic, ki jim po zakonu pripadajo, vendar ob tem dobijo zgolj informacije, ki se nanašajo na te pravice in na izpolnjevanje obrazcev. Tako ostaja dejstvo, da informacij, povezanih s starševstvom, starši ne dobijo nikjer (tudi v materinski šoli ne), zato bi bila uvedba svetovalnih pogovorov smiselna, s čimer so se strinjale tako socialne delavke kot matere. Zaradi sprememb v strukturi družine je nujno potrebno, da socialno delo odgovori na te spremembe in staršem pomaga. V ta namen bi bilo potrebno uvesti ustrezno usposabljanje socialnih delavk in prenoviti organizacijo njihovega dela, saj ob trenutni pokritosti in nalogah socialne delavke ne bi mogle izvajati tovrstnih pogovorov.

8 PREDLOGI

Raziskava je pokazala, da je razmišljanje o uvedbi svetovalnih pogovorov smiselno. V nadaljevanju so navedeni predlogi, ki iz tega izhajajo.

Vsekakor je potrebno ozaveščanje o tej tematiki. Načinov je več:

- uvedba svetovalnih pogovorov, prikazanih v tej raziskavi. Svetovalni pogovor bi vodila za to usposobljena svetovalna delavka v prostoru, namenjenem posebej zanj (zasebnost);
- povezovanje staršev v določeni okolici (morda tudi s skupinami za samopomoč, neformalnimi druženji), vendar bi moral biti CSD posrednik, motivator, da bi se starši (vsaj enkrat) udeležili srečanja in tako dobili dobro izkušnjo, ki bi jih opogumila za nadaljnje srečevanje;
- predstavljeno tematiko se lahko vključi v okvir materinske šole. Poleg vseh drugih strokovnjakov, ki so tam predvsem zaradi otroka, bi mesto v šolskem programu pripadlo tudi socialni delavki;
- svetovalni pogovori bi se lahko uvedli na CSD-ju, ki bi bil pripravljen sodelovati v raziskavi. Kasneje (vsaj 6 mesecev po rojstvu otroka) bi se starše povprašalo, kako jim je svetovalni pogovor koristil. Glede na ugotovitve bi »dodelali« organizacijo in vsebino pogovorov.

8.1 Starši

Starši potrebujejo pomoč, čeprav je ne zahtevajo in svojih stisk ne povedo na glas:

- v »pripravo na starševstvo« je potrebno vključiti oba starša, ker se oba soočata s stiskami;
- smiselno bi bilo raziskati še stiske, s katerimi se po rojstvu otroka sooča oče, in tudi to vsebino vključiti v svetovalni pogovor;
- starše je potrebno povezovati med seboj, saj so vse matere omenile, da jim največ pomagajo izkušnje tistih, ki so to že doživeli.

8.2 Socialne delavke

Predlogi, povezani z delovanjem socialnih delavk:

- pravice po zakonu bi se urejale na upravnih enotah ali bi jih urejali izključno (višji) upravni delavci;
- socialne delavke je potrebno razbremeniti birokracije;
- potrebno jih je redno izobraževati in s tem »povečati njihov občutek kompetentnosti«;
- potrebno jih je motivirati ter narediti bolj »občutljive« in dojemljive za spremembe, ki se dogajajo v družbi (da vidijo možnost in potrebo po spremembah);
- okrepiti njihovo poklicno identiteto (s supervizijami, novostmi, sodelovanjem pri razvijanju novih načinov dela itd.).

9 LITERATURA

Cafuta, I. J. (1998). *Nekaj besed o delu na centru za socialno delo.* Socialno delo, 37, 6: 449 – 458.

Cipot Mal, T. (2005). *Poporodne stiske: Končno mati. Kje je zdaj blaženost?* Revija Otrok in družina, maj, 14 – 17.

Direktiva 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (Uradni list L 204, 26. 7. 2006, 23 – 36).

Drglin, Z. (2003). *Rojstna hiša. Kulturna anatomija poroda.* Ljubljana: Delta.

Drglin, Z. (2005). *Angeli z mokrimi perutmi ne letijo. Onstran smehljaja: poporodne duševne stiske.* Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja.

Equality between women and men – 2007. Bruselj: Komisija Evropskih skupnosti.

Equality between women and men – 2008. Bruselj: Komisija Evropskih skupnosti.

Frankič, M., Dajčman, J., Mali, U., Mikl, L., Šrok, S., Veingerl, Z. (2006). *Šola za bodoče starše in njena vloga pri pripravi na dojenje.* Skupaj delajmo za zdravje – seminar za medicinske sestre in zdravstvene tehnike ob mednarodnem dnevu zdravja, 63 – 68. Maribor: Zdravstveni dom dr. Adolfa Drolca.

Gostečnik, C. (1999). *Srečal sem svojo družino*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.

Hain, C. (2005). *Reconciling Work and Family Responsibilities: Practical Ideas from Global Experience*. New Delhi: Bookwell.

Kanjuo Mrčela, A., Černigoj Sadar, N. (2004). Zaključno poročilo 1/2004. *Starši med delom in družino*. Ljubljana: Vlada RS, Urad za enake možnosti.

Kanjuo Mrčela, A., Černigoj Sadar, N. (2007). *Delo in družina – s partnerstvom do družini prijaznega okolja*. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.

Kompan Erzar, K. (2003). *Skrita moč družine*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center.

Kovač, P. (2007). *Javna pooblastila CSD v upravnem postopku*. Socialno delo, 46, 1-2: 57 – 64.

Kresal Šoltes, K. (2007). *Prepoved diskriminacije pri zaposlovanju na podlagi spola in starševstva.* Delavci in delodajalci, 2-3, 247 – 261. Ljubljana: Inštitut za delo pri Pravni fakulteti.

Kresal, B. (2007). *Prepoved diskriminacije na področju dela v luči prakse Sodišča ES.* Delavci in delodajalci, posebna izdaja, 45 – 66. Ljubljana: Inštitut za delo pri Pravni fakulteti.

Kresal, B., Kresal Šoltes, K., Senčur Pečak, D. (2008). *Vodnik po pravicah iz delovnega razmerja.* Ljubljana: Inštitut za delo pri Pravni fakulteti.

Lamovec, T. (1998). *Samo zadovoljna mati je lahko dovolj dobra mati*. Socialno delo, 37, 6: 459 – 468.

Malačič Kladnik, E. (2007). *Poporodna depresija – pomagajmo si!* Revija Eva, november.

Mesec, B. (1997). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I (študijsko gradivo za interno uporabo).* Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mesec, B. (1998). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II* (študijsko gradivo za interno uporabo). Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mesec, B. (2004). *Pritlehne teorije po Glaserju in Straussu v (mojem) kvalitativnem raziskovanju v socialnem delu.* Socialno delo, 43, 4: 215 – 222.

Mesec, B., Cigoj Kuzma, N. (2001). *Navodilo za diplomsko nalogo*. Tretja izdaja. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Mesec, B., Rode, N., Rihter, L. (2004). *Primeri raziskovalnih nalog študentov*. Druga izdaja. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Miloševič Arnold, V. (2001). *Spoznajmo socialno delo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Musek, J., Pečjak, V. (1997). *Psihologija.* Ljubljana: Educy.

Ramovš, J. (1995). *Slovenska sociala med včeraj in jutri*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno.

Skočir, A. (2005). *Glavne značilnosti poporodne depresije*. Obzornik zdravstvene nege: strokovno glasilo Zveze društev medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije, 39, 2: 119 – 129.

Skočir, A. (2005). *Možnosti preprečevanja, odkrivanja in obravnave poporodne depresije – vloga babic in medicinskih sester.* Obzornik zdravstvene nege: strokovno glasilo Zveze društev medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije, 39, 3: 181 – 193.

Skupnost CSD (2002). *Strategija razvoja in postavitev modela za delovanje CSD v luči nacionalnega programa socialnega varstva do leta 2005.*

Skynner, R., Cleese, J. (1994). *Družine in kako v njih preživeti.* Ljubljana: Tangram.

Šugman Bohinc, L. (2000). *Kibernetika konverzacije: O spreminjanju razumevanja sebe in drugega skozi razgovor.* Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Švab, A. (2001). *Družina od modernosti do postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Troppan, A. (2007). *Družbena konstrukcija stisk mater po porodu*. Magistrska naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 331/199-I, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 68/2006).

Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 42/2002, 79/2006, 46/2007, 103/2007, 45/2008).

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Uradni list RS, št. 110/2006 UPB2, 114/2006, 122/2007, 10/2008).

Zaviršek, D. (1993). *Od ženskih študij k feministični teoriji.* Ljubljana: Študentska organizacija Univerze v Ljubljani.

INTERNETNI VIRI:

http://mindtools.com/stress/Brn/BurnoutSelfTest.htm.

Očetje še vedno premalo z otroki (15. 5. 2008), http://www.rtvslo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=1&c_id=173277&rss=1.

10 POVZETEK

Starševstvo je danes precej bolj naporno, kot je bilo včasih. Razloge lahko iščemo v spremembi družinske strukture. Ni več tradicionalnih družin, s tem pa je tudi manjša socialna mreža ljudi, ki bi staršema bila v pomoč. Poleg tega je v družbi je materinstvo/starševstvo predstavljeno v precej nerealni luči, kar vsekakor ni v pomoč staršema, ki se morata velikokrat sama soočati s povsem novo situacijo, na katero zaradi nerealne predstave nista pripravljena tako, kot bi lahko bila.

Država poskuša z zakonodajo varovati starše in jim omogočati usklajevanje družinskih in službenih obveznosti, vendar so starši, predvsem ženske, še vedno »manj vredni« na trgu delovne sile. Poleg tega se nemalokrat dogaja, da so ženske zaradi nosečnosti in materinstva diskriminirane.

V času nosečnosti in poroda je materi nudena predvsem zdravstvena oskrba in izobraževanje, ki ji je v pomoč pri negi otroka. Manjka pa podpora in ozaveščanje o tem, kaj se lahko dogaja z njo. Dejstvo je namreč, da se kar 15 odstotkov vseh žensk po porodu sreča s poporodno depresijo. Občutki potrtosti, tesnobe, strahu in obupa so ob tako veselem in težko pričakovanem dogodku za mamico in njeno družino lahko izredno veliko breme, saj poleg čustvene in duševne bolečine prinašajo tudi občutke krivde.

Domneva se, da poporodno depresijo sproži kombinacija nenadnih hormonskih sprememb v telesu, ki se pojavijo med nosečnostjo in po njej, ter stresa, ki ga prinaša velika življenjska sprememba. Mnoge mamice so pogosto preobremenjene z gospodinjskimi deli, skrbjo za otroka in »izzivi« na delovnem mestu, ki jih čakajo takoj po izteku porodniškega dopusta.

Žal se v tem obdobju starša srečata s socialno delavko le ob uveljavljanju pravic, ki jima pripadajo ob rojstvu otroka, pa še to le v nekaterih centrih za socialno delo. V manjših CSD-jih to delo opravljajo upravni tehniki, kljub temu da je zapisano v katalogu nalog socialnih delavcev. Raziskava je pokazala, da je na obravnavanem področju še dovolj prostora za socialno delo. Slednje lahko staršema olajša soočanje s starševstvom, ju ozavesti, informira, poveže … in ne nazadnje predstavi delo socialne delavke v povsem novi luči, kot nam ga predstavljajo mediji, ter naredi socialno delo bolj dostopno. Socialno delo mora odgovarjati in opozarjati na družbene spremembe. Glede na težave, s katerimi se soočajo starši po rojstvu otroka, je to vsekakor ena od sprememb, na katero je potrebno odgovoriti.

DODATEK

1. ANKETA

V Avstraliji so v okviru AIFS (Australian Institute of Family Studies) naredili raziskavo, v katero so vključili bodoče starše in socialne delavce, ki so delali na področju družinskega prava in pravic, ki staršem pripadajo ob rojstvu otroka. Na nekaterih enotah, kjer se uveljavljajo omenjene pravice, so poleg administracije, ki jo je potrebno urediti, uvedli tudi svetovalni pogovor z bodočo materjo oz. obema staršema. Svetovalni pogovor je vodila socialna delavka. Namen in tema pogovora sta opisana v nadaljevanju.

SVETOVALNI POGOVOR

Svetovalni pogovor je potekal v temu namenjenem prostoru, kjer ni bilo drugih uporabnikov in pogovora ni nihče motil. Pogovor ni bil usmerjen v kakršnokoli preverjanje stanja ali staršev, ampak predvsem v to, s čim vse se novopečena mama sooča po porodu, z njenimi morebitnimi občutki pri tem. Glavni namen pogovora je bil pripraviti starše na manj prijetno plat starševstva.

Kot vemo, je rojstvo otroka v družbi poznano kot nekaj lepega, kot dogodek, ki te spremlja vse življenje. In v osnovi je tako. Vendar ni vedno vse tako popolno, kot se zdi na prvi pogled. S tem ne bi bilo nič narobe, če ne bi družba skonstruirala vloge matere tako, kot jo je. Otrok je v današnji družbi zamenjal patriarhalnega moža in zavzel središče doma, zato je povsem razumljivo, da se mu mora mati popolnoma predati in hkrati v tem tudi neizmerno uživati. Nemalokrat pa ostanejo matere same z občutki nemoči, krivde, razočaranja, slabe vesti na robu obupa. O tem se praviloma ne govori, zato matere o tem največkrat ne upajo spregovoriti, ker bi svetu pokazale, da so slabe matere. Vse mame, prijateljice, sorodnice, sodelavke okoli njih so namreč popolnoma navdušene nad vlogo matere. Če pa neka novopečena mati ne čuti vedno tako, pa velja, da je zagotovo nekaj narobe z njo. »Povprečna« mati ponavadi nima nikogar, ki bi ji povedal, da ni nič narobe z njo, če te blaženosti ob otroku ne čuti ves čas. Da zaradi tega, ker ne zmore vedno, ker včasih rabi pomoč in čas zase, še ni slaba mati, ampak ravno nasprotno. Svetovalni pogovor je bil usmerjen v razčiščevanje te problematike.

Kot se je pokazalo, se mnogim bodočim staršem ni niti sanjalo, zakaj jim socialna delavka kaže starševstvo v povsem drugi luči, z druge perspektive, zakaj govori o starševstvu povsem drugače, kot je običajno. Vendar so bili raziskovalci prepričani, da je bil namen dosežen. Mladi starši so slišali tudi drugo plat medalje in mati je pol leta za tem lahko točno vedela in spoznala, o čem je takrat govorila socialna delavka; prepoznala je občutke, vedela je, da ni z njo nič narobe, vedela je, kaj mora storiti, kam se lahko obrne po pomoč, vedela je, da mora biti v družini prostor tudi za njeno individualnost.

Zanima nas vaše strokovno mnenje o takšnem svetovalnem pogovoru, vaše stališče o prednostih in slabostih takšne oblike dela z bodočimi starši, katere omejitve, probleme pa tudi izzive in priložnosti vidite v morebitni uvedbi takšnega svetovalnega pogovora. Zagotovo ste vi tisti, ki o tem področju veste največ, saj se tudi sami srečujete z bodočimi starši. In sami v praksi opravljate delo, ki ga mnogi poznamo le v teoriji. Prav zato je vaše mnenje za nas še posebej pomembno in cenjeno, saj nam daje v konkretnem primeru tudi emski vpogled v uvedbo takšnih svetovalnih pogovorov.

ANKETA

Anketa je sestavljena iz 4 sklopov. Prva dva sklopa se nanašata na zgoraj predstavljeni svetovalni pogovor, v tretjem in četrtem pa vas bomo prosili še za nekaj podatkih o vas. Pred vsakim sklopom so navodila.

Prvi del ankete sestavljajo splošna vprašanja o opisani obliki dela. Prosimo, da na ta vprašanja odgovorite opisno.

1. Prosimo, da opišete, kakšno je vaše mnenje o takšnem svetovalnem pogovoru, imate glede takšnega pristopa kakšne pripombe, kakšni so vaši občutki nasploh glede tega?

_____
_____
_____
_____

2. Ali se vam takšen pogovor zdi smiseln kot pomoč bodočim staršem, ali bi mu bilo potrebno še kaj dodati, kaj odvzeti, kaj bolj ali manj poudariti?

_____
_____
_____
_____

3. Kaj bi po vašem mnenju pomenilo za vaše delo, če bi takšne pogovore uvedli pri nas?

_____
_____
_____
_____

Drugi del ankete sestavljajo konkretne trditve, pri katerih označite (z **x**) stopnjo strinjanja s trditvijo (1 – sploh se ne strinjam, 2 – ne strinjam se, 3 – ne vem, 4 – strinjam se, 5 – popolnoma se strinjam).

a) Vaša ocena, koliko bi takšen svetovalni pogovor lahko pomagal bodočim staršem pri soočanju s starševstvom.

TRDITEV:	1	2	3	4	*5*
Svetovalni pogovor je nesmiseln, saj se večina mater oz. bodočih staršev ne sooča s temi težavami, vprašanji, občutki.					
Svetovalni pogovor jim ne bi koristil in ne bi prinesel nič novega.					
Svetovalni pogovor bi jim dal drugačen, bolj realen pogled na starševstvo.					
Svetovalni pogovor bi jim olajšal soočenje z novo situacijo, občutki.					
Svetovalni pogovor bi bil lahko ključen pri preventivnem delu z družino.					

1 – sploh se ne strinjam, …, 5 – popolnoma se strinjam

b) Vaša ocena, kako bi bodoči starši sprejeli svetovalni pogovor.

TRDITEV:	1	2	3	4	*5*
Izredno odklonilno, kot poseg v njihovo zasebnost.					
Opravili bi ga bolj zaradi nuje kot po lastni izbiri.					
Zanimalo bi jih, kaj ima socialna delavka povedati, vendar sami ne bi ravno veliko govorili.					
Čeprav bi bili na začetku skeptični, bi lahko bili po pogovoru zadovoljni.					
Kot izredno priložnost, da jim lahko strokovnjak pomaga pri reševanju strahov, poda dodatne informacije …					

1 – sploh se ne strinjam, …, 5 – popolnoma se strinjam

c) Vaša ocena, kaj bi to pomenilo za socialne delavce glede na količino dela in znanja, ki ga imajo.

TRDITEV:	1	2	3	4	*5*
Popolnoma nesprejemljivo, saj so socialni delavci že zdaj preobremenjeni z delovnimi obveznostmi.					
Socialni delavci, ki trenutno ne opravljajo svetovalnih pogovorov, so premalo usposobljeni za vodenje takšnega pogovora.					
Sprejemljivo ob preložitvi dela, ki ga trenutno opravljajo in ne vključuje osebnega odnosa z uporabniki, na druge kadre.					
Izredna priložnost za usvojitev novih veščin, novega znanja.					
Izredna priložnost za prevetritev delovnega mesta socialnih delavk, ki delajo na področju družinskih prejemkov.					

1 – sploh se ne strinjam, …, 5 – popolnoma se strinjam

d) Vaša ocena, koliko bi bila uvedba takšnih svetovalnih pogovorov sploh smiselna.

TRDITEV:	1	2	3	4	*5*
Uvedba svetovalnih pogovorov je popolnoma nesmiselna, škoda časa in denarja.					
Dobro bi bilo razmisliti o uvedbi svetovalnih pogovorov, bolje raziskati, kaj o tem menijo starši.					
Svetovalni pogovor bi bil eden redkih trenutkov, ko se socialna delavka ne bi z uporabnikom srečala že v osnovi zaradi »neprijetne« situacije (npr. brezposelnosti, nasilja). Zato bi lahko pripomogel k ugledu dela socialnih delavk tudi v očeh širše javnosti.					
Svetovalni pogovor bi lahko bil dobra izkušnja bodočega starša z delom socialne delavke.					
Če bi imel uporabnik dobro izkušnjo dela s socialno delavko, bi se večkrat in lažje obrnil po pomoč na CSD.					

1 – sploh se ne strinjam, …, 5 – popolnoma se strinjam

Tretji del ankete je sestavljen iz posameznih trditev o vašem počutju na sedanjem delovnem mestu. Na petstopenjski lestvici označite tisto kolono, ki najbolj ustreza pogostosti doživljanja stanja, ki ga opisuje trditev.

Zap. št.	Vprašanje	Nikoli (1)	Redko (2)	Včasih (3)	Pogosto (4)	Zelo pogosto (5)
1	Se počutite izčrpani in brez energije?					
2	Imate negativno mnenje o vašem delu?					
3	Ste bolj strogi in manj sočutni do ljudi, kot bi si ti zaslužili?					
4	Vas zlahka vržejo s tira malenkosti ali sodelavci?					
5	Mislite, da vas ne razumejo in ne cenijo dovolj?					
6	Nimate nikogar, komur bi se zaupali?					
7	Dosegate manj, kot bi si želeli?					
8	Ste pod neprijetnim pritiskom »uspeti«?					
9	Vas delo ne izpolnjuje?					
10	Imate občutek, da delate v napačni organizaciji ali poklicu?					
11	Vas določene naloge spravljajo s tira?					
12	Imate občutek, da organizacijska politika ali administracija onemogoča, da bi delo dobro opravili?					
13	Imate občutek, da je potrebno opraviti več dela, kot ste ga zmožni?					
14	Nimate dovolj časa, da bi opravili pomembne stvari, ki so potrebne za dobro opravljeno delo?					
15	Se vam zdi, da nimate dovolj časa za načrtovanje?					

Četrti del ankete sestavljajo splošni podatki, ki jih bomo uporabili za natančnejši opis rezultatov. Pri spodnjih točkah obkrožite/podčrtajte ustrezen odgovor.

1. **Spol**

    a. moški
    b. ženska

2. **Starost**

    a. manj kot 30 let
    b. od 31 do 40 let
    c. od 41 do 50 let
    d. več kot 50 let

3. **Na tem delovnem mestu v CSD-ju sem zaposlena**

    a. do 3 leta
    b. od 3 do 10 let
    c. več kot 10 let

2. ODGOVORI SOCIALNIH DELAVK

2.1. Prvi del ankete

Prosimo, da opišete, kakšno je vaše mnenje o takšnem svetovalnem pogovoru, imate glede takšnega pristopa kakšne pripombe, kakšni so vaši občutki nasploh glede tega?

A: Takšen svetovalni pogovor je za mlade starše zelo koristen, saj takšnih izkušenj dejansko ne dobijo nikjer. Ni institucije in ni predavanj, ki bi mlade starše opremili s temi izkušnjami. Glede takšnega pristopa nimam pripomb, je dober.
Občutki – teh še ne vem, ker je zame tole nekaj novega.

B: Bodoči starši imajo materinsko šolo in mislim, da bi lahko njena predavanja dopolnili ali razširili s takim svetovalni pogovorom.
Informacije, ki jih bodočim staršem posredujemo ob oddaji vlog, so že sedaj obširne in ne vidim možnosti za kakršnekoli individualne obravnave bodočih staršev.
Katalog nalog na našem področju prav tako ne predvideva svetovalnih pogovorov.

C: V naši državi še nisem zasledila, da bi bili vodeni kakršnikoli pogovori, tečaji oz. izobraževanje v smislu priprave bodočih staršev na vzgojo, varstvo, odnos do svojih otrok, razen z zdravstvenega vidika. Vse je prepuščeno osebnosti, intuiciji in seveda lastni pripravljenosti bodočih staršev, da poiščejo pomoč v strokovni literaturi, njihovim lastnim izkušnjam z varstvom, vzgojo itd. oz. vzorcem vedenja, ki so se jih naučili od svojih staršev in/ali drugih oseb, ki so jih vzgajale. Menim, da bi bilo potrebno izobraževanje za starševstvo vključiti že v proces rednega izobraževanja (prav tako kot »izobraževanje za odnose med partnerjema«) oz. ga imeti vsaj v okviru »šole, tečaja za pripravo na starševstvo« ne glede na to, katera institucija bi ga izvajala.

D: Menim, da bi bili dobrodošli, saj se tudi bodoči starši radi pogovarjajo o starševstvu, dilemah, veselju ob otrocih, skrbeh …

E: Nimam podatkov, kako bi starši to sprejeli. Glede na izkušnje imam občutek, da so starši večinoma zelo samozavestni ob »vstopanju« v starševstvo in ne želijo nasvetov. Vsekakor bi veljalo razmisliti oz. bi bilo koristno.

F: Sem mnenja, da bi takšen svetovalni pogovor opravili s tistimi starši, ki bi to želeli, ali tistimi, ki so bili že kakorkoli obravnavani pri nas, ali mladoletnimi.

G: Strinjam se s predlagano vsebino pogovora. Menim, da je to občutljiv pogovor, kjer bi bila strokovnost socialnega delavca zelo pomembna. Staršem bi bilo potrebno pojasniti namen takega pogovora. Zelo se strinjam, da se ob rojstvu pojavlja vsesplošno izražanje navdušenja, kar lahko poveča materino stisko, ki je posledica njenih morebitnih strahov ali nemoči v nastali situaciji. In zares, rojstvo otroka ne more biti razlog za večno radost. Menim, da bi lahko mati ali starša iz takega pogovora dobila informacije za prepoznavanje lastnih potreb, delovanj, za večji občutek lastne moči. V pogovoru nikakor ne bi smelo biti nobenih vrednostnih sodb. Starši že sedaj pogosto prihajajo prvič v stik s CSD-jem prav pri urejanju starševskega varstva in družinskih prejemkov. Menim, da je prvi stik s strokovnim

delavcem CSD-ja lahko osnova za oblikovanje predstave o siceršnji funkcionalnosti centrov. S takim pogovorom bi lahko približali delo, storitve, naloge CSD-ja uporabnikom.

H: Svetovalni pogovor naj bi bil prostovoljen, nikakor kot obvezni del. Potrebno je vključiti ne samo težav, s katerimi se sooča novopečena mamica, temveč tudi očetove, saj sta v ta proces vključena oba, če gre seveda za popolno družino. Poleg tega so ti pogovori smiselni samo za ljudi, ki so za to odprti.

I: Svetovalni pogovor, ki daje dejanske informacije bodoči materi, je pomemben, ker ozavesti mater, kam se lahko obrne po pomoč, in ji da občutek, da ni edina, ki se sooča s takimi težavami.

J: Včasih se mi zdi, da bi bilo mogoče res potrebno komu oz. kateri bodoči mamici predstaviti tudi to, malo manj prijetno stran materinstva. Marsikatera mlada oz. zelo mlada mamica se sploh ne zaveda, da se z rojstvom otroka pojavijo tudi nekateri »problemi«, za katere prej ni vedela. Številne mamice morajo po porodu opraviti vse same. Partnerji se enostavno kar nekam potegnejo in čisto odpovejo. Zdi se mi, da je takšen način pogovora z bodočimi starši čisto v redu, saj si marsikdo materinstva ne predstavlja na realen način.

K: Meni osebno in kot strokovni delavki se zdi takšen pogovor zelo smiseln, zlasti pri razbijanju tabujev. Med njim lahko ženska spregovori o svoji stiski, ki jo doživlja pri prehajanju iz vloge ženske v vlogo matere. Ko sem še delala na področju starševskega varstva, sem podobne pogovore že imela, zlasti o tem, da ni greh, če mati ne more dojiti, saj so še drugi načini, da se vzpostavi mehanizem navezanosti.

L: Svetovalni pogovor je zelo dober, koristen za oba starša; materi je v pomoč, da te »stvari« sliši tudi otrokov oče.

M: Menim, da je takšen svetovalni pogovor koristen, še več, mislim, da bi bil nujen za vse bodoče starše (tako za mame kot tudi očete) kot osnovna priprava na starševstvo, predvsem pri prvem otroku.

N: Je nesmiseln.

Ali se vam takšen pogovor zdi smiseln kot pomoč bodočim staršem, ali bi mu bilo potrebno še kaj dodati, kaj odvzeti, kaj bolj ali manj poudariti?

A: Kot sem že napisala, se mi zdi takšen pogovor smiseln. V vsebino se ne bom spuščala, ker ne vem, kaj vse (količinsko) je bilo tem staršem ponujeno, predstavljeno (program, potek pogovora bi se moral v takšnem primeru resnično slišati).

B: Pogovor pred porodom in do ugotovitve problema se mi ne zdi smiseln.

C: Menim, da za takšno mnenje nimam dovolj strokovnega znanja.

D: Zdi se mi smiseln, dobrodošel, čeprav bi bilo potrebno preveriti, kaj in kako je organizirano preko zdravstvene/materinske šole, da se ne bi podvajali.

E: Da. Opisani pogovor je predvsem namenjen oz. govori o »bodoči« mamici, ki je že po naravi in tradiciji postavljena na prvo mesto in ob tem dogodku bolje pripravljena kot oče. Čeprav se je vloga očeta bistveno spremenila, se vedno (tudi v pogovoru) poudarja njena vloga, ki bi bila veliko lažja, če bi vsi očetje (ozaveščeno) sprejemali svojo vlogo, torej bili pripravljeni.

F: Smiseln za nekatere.

G: Pogovor se mi zdi smiseln tudi kot ponudba s strani strokovne delavke ob uveljavljanju pravic do družinskih prejemkov ali starševskega varstva. Nekaj podobnega je že obstajalo pri sklenitvi zakonske zveze. Mogoče bi bil tak pogovor sprva lahko izveden kot možnost izbire. Ne vem, kako, ampak v tej smeri, da bi ta možnost izbire spodbudila radovednost, da bi poskusili.

H: Mislim, da je temu pogovoru predvsem potrebno odvzeti negativni prizvok, da se poudarja, kaj vse bi lahko šlo narobe. Poleg tega se mi zdi zmotno, da postavlja trend v središče otroka. V središču naj bi bil vedno partnerski odnos, ki bo kot tak, če bosta starša znala voziti ladjo skupnega zakona, tudi najboljši temelj za zdrav razvoj otroka.

I: Smiselno je vsako ozaveščanje o dejanskih problemih, ki nastajajo, ko ženska postane mati, npr. o vplivu novorojenega otroka na očeta.

J: Takšen pogovor se mi zdi smiseln, vendar nisem čisto prepričana, da bi ga bodoči starši sprejeli kot informiranje o nečem, kar jih čaka, ampak mogoče bolj kot neke vrste »vsiljevanje« določenih pogledov strokovnega delavca.

K: Kot sem že omenila, slovensko podobo »cankarjanske matere« kvari tudi morebitna nezmožnost matere za dojenje. V tem delu je potrebno razbremenjevanje. Pomembno je negovati partnerski odnos, v katerega se bo vrinilo starševstvo, in postaviti razmejitve. Poudarek mora biti na dejstvu, da vsak starš izvaja svojo edinstveno vlogo, mati je lahko le mati in oče je lahko le oče.

L: Svetovalni pogovor bi bil potreben že pred porodom, da se starša pripravita na novo vlogo; takrat imata tudi čas, ker še nimata otroka.

M: Pogovor se mi zdi zelo smiseln, da se materi pove, da so njeni občutki povsem normalni (njeni, individualni), da ima pravico biti nezadovoljna, žalostna, jezna …

N: Ni smiseln, saj se vsak posameznik odloča za starševstvo in ne bo upošteval naših predlogov.

Kaj bi po vašem mnenju pomenilo za vaše delo, če bi takšne pogovore uvedli pri nas?

A: Živimo v birokratskem času. Delo, ki ga opravljamo, je preveč nasičeno z administracijo, da bi ob takšni količini dela še lahko opravljali svetovalne pogovore.

B: Če bi že uvajali takšne pogovore, bi moral biti delavec za to usposobljen. Menim, da morajo biti javna pooblastila jasno ločena od svetovanja. In moje mnenje je tudi, da tega ne more in ne sme delati eden in isti delavec.

C: Glede na sedanjo količino del in nalog bi bilo to časovno neizvedljivo. Vsekakor pa bi bilo ustrezno to preučiti, upoštevaje reorganizacijo del in nalog delovnega mesta, delavkino pridobitev potrebnega strokovnega znanja ipd.

D: Če bi bilo to samo še dodatno opravilo ob že tako slabi organizaciji dela in še vedno neizpolnjenih normativih in standardih, ki veljajo v socialnem varstvu, bi to na strani CSD-jev gotovo pomenilo veliko odporov zaradi že nenormalne preobremenjenosti delavcev. Vsebinsko pa bi bilo vsekakor nekaj, kar bi dajalo motivacijo, elan, zadovoljstvo …

E: Povečan obseg dela.

F: Dodatno delo, ki bi ga težko izvajali brez dodatnih kadrov.

G: Nov način dela. Namerno povečana občutljivost strokovnih delavcev do stisk uporabnikov, kar se mi zdi dobro. Gotovo dodatne naloge za strokovne delavce na področju družinskih prejemkov in starševskega varstva, ki so že ob sedanjem obsegu nalog preobremenjeni. Prepričana sem, da sedanja kadrovska pokritost ne omogoča takšnega načina dela. Nujna bi bila dodatna zaposlitev.

H: Ob zdajšnji organizaciji dela na področju starševskega varstva je vodenje svetovalnih pogovorov nemogoče. Ob zaposlitvi vsaj ene, če ne kar dveh strokovnih delavk, bi bilo to izvedljivo, vsekakor pa s strokovno zelo dobro podkovanim kadrom. V nasprotnem primeru to ne bi bilo niti smiselno niti pametno.

I: Socialni delavci bi to z veseljem sprejeli, če bi na CSD-ju odprli več delovnih mest. Za tako delo bi bila potrebna vsaj dva socialna delavca.

J: Dejansko povedano še eno dodatno delo. Za nekatere bodoče starše mogoče sprejemljivo, za druge pa čisto brez pomena.

K: Moja izkušnja pove, da si birokratsko delo popestriš, z večjim veseljem sprejemaš ljudi, vidiš izziv, hkrati pa vnašaš človeški odnos v profesionalnost. Če starši pridobijo zaupanje v institucijo že na začetku, tudi kasneje, ko v družini nastopijo težave, CSD ne predstavlja grožnje, ampak daje občutek, da lahko dobimo pomoč. Tu se mi zdi pomembno ustvarjanje občutka spoštovanja na obeh straneh. Ali bo svetovalni pogovor uspel, je odvisno tudi od pristopa: ali si kot strokovni delavec sočuten do ljudi ali je tvoj namen poučevanje, kar pa je poseganje v ljudi.

L: Jaz bi takoj delala na takih pogovorih. To bi porušilo utečen delovni ritem, zato bi na CSD-ju potrebovali dodatne kadre.

M: Močno se strinjam, da bi starši tovrstne pogovore potrebovali. Menim, da bi jih morali voditi izkušeni strokovnjaki. Socialni delavci imamo po mojem mnenju premalo znanja in izkušenj za strokovne nasvete s tega področja. Menim, da bi bili drugi strokovnjaki bolj kompetentni (npr. psihologi).

N: Dodatno delo in obremenitev.

2.2. Drugi del ankete

Vaša ocena, koliko bi takšen svetovalni pogovor lahko pomagal bodočim staršem pri soočanju s starševstvom.

TRDITEV:	1	2	3	4	5
Svetovalni pogovor je nesmiseln, saj se večina mater oz. bodočih staršev ne sooča s temi težavami, vprašanji, občutki.	7	6		1	
Svetovalni pogovor jim ne bi koristil in ne bi prinesel nič novega.	8	5	1		
Svetovalni pogovor bi jim dal drugačen, bolj realen pogled na starševstvo.	1	1		9	3
Svetovalni pogovor bi jim olajšal soočenje z novo situacijo, občutki.		1	1	10	2
Svetovalni pogovor bi bil lahko ključen pri preventivnem delu z družino.	1		4	7	2

1 – sploh se ne strinjam, …, 5 – popolnoma se strinjam

Vaša ocena, kako bi bodoči starši sprejeli svetovalni pogovor.

TRDITEV:	1	2	3	4	5
Izredno odklonilno, kot poseg v njihovo zasebnost.	3	3	6	2	
Opravili bi ga bolj zaradi nuje kot po lastni izbiri.		3	3	6	2
Zanimalo bi jih, kaj ima socialna delavka povedati, vendar sami ne bi ravno veliko govorili.		3	2	7	2
Čeprav bi bili na začetku skeptični, bi lahko bili po pogovoru zadovoljni.		2	3	8	1
Kot izredno priložnost, da jim lahko strokovnjak pomaga pri reševanju strahov, poda dodatne informacije …		1	5	7	1

1 – sploh se ne strinjam, …, 5 – popolnoma se strinjam

Vaša ocena, kaj bi to pomenilo za socialne delavce glede na količino dela in znanja, ki ga imajo.

TRDITEV:	1	2	3	4	5
Popolnoma nesprejemljivo, saj so socialni delavci že zdaj preobremenjeni z delovnimi obveznostmi.		1	1	5	6
Socialni delavci, ki trenutno ne opravljajo svetovalnih pogovorov, so premalo usposobljeni za vodenje takšnega pogovora.		3	3	6	2
Sprejemljivo ob preložitvi dela, ki ga trenutno opravljajo in ne vključuje osebnega odnosa z uporabniki, na druge kadre.	1		4	8	1
Izredna priložnost za usvojitev novih veščin, novega znanja.	1		3	9	1
Izredna priložnost za prevetritev delovnega mesta socialnih delavk, ki delajo na področju družinskih prejemkov.		4	4	2	4

1 – sploh se ne strinjam, …, 5 – popolnoma se strinjam

Vaša ocena, koliko bi bila uvedba takšnih svetovalnih pogovorov sploh smiselna.

TRDITEV:	1	2	3	4	5
Uvedba svetovalnih pogovorov je popolnoma nesmiselna, škoda časa in denarja.	4	5	4		1
Dobro bi bilo razmisliti o uvedbi svetovalnih pogovorov, bolje raziskati, kaj o tem menijo starši.		2		6	6
Svetovalni pogovor bi bil eden redkih trenutkov, ko se socialna delavka ne bi z uporabnikom srečala že v osnovi zaradi »neprijetne« situacije (npr. brezposelnosti, nasilja). Zato bi lahko pripomogel k ugledu dela socialnih delavk tudi v očeh širše javnosti.		1	2	7	4
Svetovalni pogovor bi lahko bil dobra izkušnja bodočega starša z delom socialne delavke.	1		3	5	5
Če bi imel uporabnik dobro izkušnjo dela s socialno delavko, bi se večkrat in lažje obrnil po pomoč na CSD.		1	2	7	4

1 – sploh se ne strinjam, …, 5 – popolnoma se strinjam

2.3. Tretji del ankete

Zap. št.	**Vprašanje**	**Nikoli (1)**	**Redko (2)**	**Včasih (3)**	**Pogosto (4)**	**Zelo pogosto (5)**
1	Se počutite izčrpani in brez energije?		**6**	**4**	**1**	**3**
2	Imate negativno mnenje o vašem delu?	**6**	**5**	**2**	**1**	
3	Ste bolj strogi in manj sočutni do ljudi, kot bi si ti zaslužili?	**6**	**7**	**1**		
4	Vas zlahka vržejo s tira malenkosti ali sodelavci?	**1**	**8**	**4**		**1**
5	Mislite, da vas ne razumejo in ne cenijo dovolj?	**3**	**6**	**4**		**1**
6	Nimate nikogar, komur bi se zaupali?	**5**	**6**	**1**	**2**	
7	Dosegate manj, kot bi si želeli?	**1**	**7**	**5**		
8	Ste pod neprijetnim pritiskom »uspeti«?	**2**	**8**	**2**	**2**	
9	Vas delo ne izpolnjuje?	**1**	**7**	**4**	**2**	
10	Imate občutek, da delate v napačni organizaciji ali poklicu?	**5**	**4**	**3**	**2**	
11	Vas določene naloge spravljajo s tira?	**2**	**9**	**2**		**1**
12	Imate občutek, da organizacijska politika ali administracija onemogoča, da bi delo dobro opravili?		**2**	**8**	**4**	

13	Imate občutek, da je potrebno opraviti več dela, kot ste ga zmožni?		**6**	**4**	**1**	**2**
14	Nimate dovolj časa, da bi opravili pomembne stvari, ki so potrebne za dobro opravljeno delo?	**1**	**6**	**4**	**1**	**2**
15	Se vam zdi, da nimate dovolj časa za načrtovanje?	**1**	**3**	**7**	**1**	**2**

2.4. Četrti del ankete

4. Spol

a. moški (0)
b. ženska (14)

5. Starost

a. manj kot 30 let (2)
b. od 31 do 40 let (5)
c. od 41 do 50 let (6)
d. več kot 50 let (1)

6. Na tem delovnem mestu v CSD-ju sem zaposlena

a. do 3 leta (4)
b. od 3 do 10 let (4)
c. več kot 10 let (6)

3. IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Barbara Podlogar, vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 2008/2009 kot izredna študentka, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom Pravice ob rojstvu otroka in vloga socialnih delavk pri njihovem uveljavljanju napisala samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice doc. dr. Barbare Kresal.

Datum: 12. 12. 2008 Podpis: